

ԱՆԵՏԱՐԱՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐԹՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ ԿԲ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25, 1909

ԹԻՒ 39

ԱՐՏՈՆԱՏԵՐ

Ճ. Ք. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ

Ճ. Մ. ԱԼԷՆ

Բ Ո Վ Ա Ն Գ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

Փոփոխութիւններն իբրեւ հրահանգիչ
կրօնք եւ տարրերու համերաշխութիւն

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

«Իմ բաժակս խիստ լեցուն է»

Ֆ. Պ. ՄԱՅԸՐ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Անոր ձեռքերը

իբր բարեկամին տուաւ առաջին առիթը

ԳԻՏԱԿԱՆ

Թէա Թագուհիին գերեզմանը

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Ճորճ Հուլիմֆիլտ

ԱՐԱՄ Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ատլանտեան հեռագրապարանին

զետեղումը

ԱԿԻԼԻՆԷ

Հայ կեանքը

Ճ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. Յ. ՊՅՍԱՃԵԱՆ

ՖԻՆԱՆՃԸԼԱՐ ԵՕԳՈՒՇՈՒ

﴿ اوداير هفته لى غزته — در سعادته بايبل هاوسده ﴾

ԱՅԵՏԱՔԵՐ

ՇԱԲԱԹԱՔԵՐԹ

ՀԱՅԵՐԷՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՌ ԹՈՒՐԵՐԷՐՆ

(ԱՆԿԵԼԻԱՓՈՐՈՍ)

ՅՈՒՆԱՏԱՌ ԹՈՒՐԵՐԷՐՆ

Խմբագիրներ Հ. Մ. Ալեք
Հ. Ս. Պարսնով
Յ. Գ. Դրիգորեան

ՊԱՂՂԸ ՀԱՄԱԼ, ՍԹԱՄԲՈՒԼ

Կ՝ ՊՈԼԻՍ, ԹԱՐԱՔԻՍ

THE AVEDAPER

(ANGELIAPHOROS)

A WEEKLY PAPER

PUBLISHED IN

ARMENIAN, ARMENO-TURKISH, AND
GRECO-TURKISH

EDITORS H. M. ALLEN
H. S. BARNUM
H. K. KRIKORIAN

Offices: American Bible House
Stamboul, Cons/ple, Turkey

TERMS

An. Subscrip. . . Ps. 40
U. S. A. . . \$ 2
England . . . Shils. 8
Other countries . . . Frs. 10

Single Copy 30 Paras

Advertising rates on
application

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Տարեկ. թանկար 40 ԳԶ.
Ամերկայի հմր 2 ՏԱԼ.
Անգլիոյ ,, 8 շիլինգ
Աւսթրիա ,, 10 ԳԶ.

Ձեռքէ համը 30 ԳԶ.

Մանուցման գիները
չափաւոր

Բաժանորդագրութիւններու, վճարումներու և հասցէի փոփոխման վերաբերեալ ամէն զրութիւններ զրկուելու են առ Տր. Հ. Ս. Պարսնով:

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՆԱԿԱՆ, ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly AVEDAPER, American Bible House, Constantinople.

ՀՏՈՐ ԿԲ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25, 1909

ԹԻԻ 39

ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ

ՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ 2. Մ. ԱԼԷՆ,

2. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, Յ. Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՈՓՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԻՐԵՆԻ ՀՐԱՀԱՆԳԻՉ

Հ. Մ. Ա.

Ի՛նչ մը քիչ աւելի առաջ՝ այս երկիրը կայուն-
նութենէ պատճառաւ մահուան մը դա-
արտուած կը թուէր։ Ամէն առողջարար գործ-
ած էր իրականապէս։ Գրեթէ անմահակ
պետութեան դրութիւն մը ամբարկած էր
ային կեանքի այն բոլոր գործունէութիւնները
ը ընկերային ու իմացական զարգացման կը
ստեն։ Ծանր մթնոլորտ մը կը բխացնէր մի-
ւոր մարդոց բարոյական և հոգեւոր զգայա-
ները, մինչ ոմանք օգը մաքրող և կործանման
ցած երկիր մը փրկող փոփոխութեան մը կը
սէին յոյսով և միանգամայն անյուսութեամբ։
Փոփոխութիւնը եկաւ, բայց անակնկալ կող-
մէ։ Այնուհետեւ ուրիշ փոփոխութիւններ ե-
տալեցուցիչ արագութեամբ։ Ի սկզբան եր-
կարծեալ յանկարծ ողորկեցաւ հեղեղով մը։
ուց թմրած ոյժեր ընդոստ երեւան ելան և
բան քննին իրենց առջեւէն։ Կազմակերպ-
ող մէկ ոյժ կրցաւ կասեցնել մարդկային ան-
կիրքերու յորդումը։ Անմեղներ մեղապարտ-
ե հետ տառապեցան, և պատմական այս տար-
մէջ թուրքիոյ ամէն ճշմարիտ հայրենասէր-
և բարեկամներ շարժութեամբ մեծ դող կրե-
այս երկրին ապագային համար։ Սակայն այժմ
ամարձակինք ըսել թէ փոթորկին սասակու-
ն անցած է։ Օսմ. կառավարութիւնը, ա-
նկատելու աշխարհավարական ամէն խնդիր-
որոնց վրայ խօսելու նպատակ չունինք առ-
ն, ուշադրաւ աստիճանով զօրութիւն ցոյց

տուաւ, որ կը սրտապնդէ մեզ։ Եթէ ամէն Օս-
մանցիներ, առանց ցեղի և դաւանանքի խարու-
թեան, իբրեւ նշանաբան ընդունին սա երկու բա-
ռերը, հասարակութիւն և համբերութիւն, մեր հաս-
տատ համոզումն է թէ ամէն ինչ լաւ վախճան մը
պիտի ունենայ։ Արդարեւ ամէն ուրիշ ընթացք
պատճառ պիտի ըլլայ թուրքիոյ վերածնութեան
ընդերկար յապաղման։ Իբրեւ հաւատարմութեան
օրինակ կը ներկայացնենք հպարտութեամբ Պա-
պիկեան էֆ.ն։ Ան սիրեց իր երկիրը, հաւատա-
րիմ եղաւ կառավարութեան, և մանաւանդ իր
կեանքը տուաւ։ Համբերութեան օրինակի դալով,
բարեբախտաբար անձամբ չփման մէջ կը գտնուինք
այնպիսիներու հետ, որոնք անվատ եռանդով
բայց առանց ցուցամոլութեան կ'աշխատին անդա-
դար և վստահաբար այս երկրին համար, որու
ծառայել ուխտած են։ Արդ կը փափաքենք ցոյց
տալ բարոյական նշանակութիւնն այն փոփոխու-
թիւններուն, որոնք տեղի ունեցան և տեղի պի-
տի ունենան տակաւին։ Հիմա ժամանակը չէ պա-
տեհականներու իմաստասիրութեան, որոնք փո-
փոխութիւնները կը յարգեն անոնց առժամեայ
օգուտներուն համար, կամ կը պախարակեն՝ վասն
զի անմիջական առաւելութիւն մը չեն ընծայեր
իրենց։ Այսօր զննութեան աւելի բարձր կայակէտ
մը ելլելու և անտի վար նայելու ենք մինչև որ
սկսինք տեսնել թէ Հոգին որ ճշուրներուն վրայ
կը շարժէր՝ հիմա այս երկրին վրայ կը շարժի և
անոր քառասուն վիճակէն կեանքի գեղեցիկութիւն
և զօրութիւն կը հանէ։ Զայս ըմբռնելու համար,
որչափ հնար է՝ մարդկային կեանքի իրականութիւն-

ներուն խորը թափանցելու ենք և մեր հորիզոնը այնչափ ընդարձակելու ենք որ մինչև անտեսանելի աշխարհին սահմանները հասնի :

Ուրեմն ի՞նչ կը նշանակեն այս ընդարձակ փոփոխութիւնները և Աստուած ի՞նչպէս պիտի ծառայեցնէ զանոնք իր զօրութեան ու սիրոյն հաւատացողներուն հրահանգութեան և հոգեւոր լուսաւորութեան : Հրահանգիչ առաջին դասն այն փոփոխութիւններուն որոնց մէջէ կ'անցնինք ահա՝ Պօղոս առաքելալին սա խօսքով կը պարզուի . «Աստուած ծաղր չըլլար : Վասն զի ինչ որ մարդ մը կը սերմանէ , նոյնը պիտի հնձէ :» Այժմու ակներեւ չարիքները Սահմանադրութեան կամ ազատութեան հետեւանք չեն : Տարինքէ հետէ սերմանուող սերմերու պտուղն են : Մեր դիտողութիւնները մասնաւորեմք՝ Հայերու վրայ միայն խօսելով : Այսօր անոնք կը տառապին մեծ մասամբ ուրիշներու անիրաւութիւններուն պատճառով : Սակայն կոյր չըլլանք կարգ մը իրողութիւններու նկատմամբ : Մենք միշտ պատրաստ գտնուած ենք յեղափոխական շարժումը բարերար շարժում մը ճանչնալ ցորչափ ճշմարիտ հայրենասիրական ոգի մը կը ներկայացնէր , և բնաւ վարանած չենք այդ շարժման մասնակցող անհատներու ուղղամտութիւնը և անձնուիրութիւնը խոստովանել ո՛ր ատեն որ հայրենասիրութեան գերազոյն փորձին տոկացած են : Բայց անօրէնութեան , անարեւելիչ ձեռնարկներու , զեղծ բարքերու , և յեղափոխական այլազան կազմակերպութիւններու իբրեւ ուղղակի թէ անուղղակի պտուղ երեւցող անհաւատութեան դէմ բողոքած ենք և այսօր ալ կը բողոքենք : Թերեւս կը սխալինք , բայց զգացած ենք թէ Հայերու մեծամասնութիւնը , որոնք յեղափոխական չեն և բնաւ պիտի չըլլան , չեն զգացած ծանր հետեւութիւնը այնպիսիներու սանձարձակ ազատութեան , որոնց կեանքը և քարոզութիւնները տկարացուցին ընտանիքի և եկեղեցիի սրենքը : Այդ ազատութիւնը տալու չքմեղանքն էր երկրայելի հայրենասիրութիւն մը , բայց սխալը ծանրակշիռ եղաւ : Ասոր իբրեւ ապացոյց հարկ է լոկ ուշադրութիւն հրաւիրել դայթակղալից այն տարածայնութիւններուն վրայ որոնք Վանայ նահանգէն կու գան : Սերմանումը տարինքէ հետէ տեղի կ'ունենար , և հիմա հունձքի ժամանակ է : Շատ ձեռքեր և շատ սիրտեր պիտի արիւնին մինչև և որ փուչի և տատառիկ այդ հունձքը քաղուի և հողը Հայ ժողովրդին ճշմարիտ ոգին ներկայացնող սերմին համար պատրաստուի : Վերջերս տեղի ունեցող փոփոխութիւնները հասուցած և ի լոյս բերած են վա-

ղուց հետէ թաքուն մնացած այս չարիքները : Հիմա մեր պարտականութիւնն է ոչ թէ նստիլ և օրուան չարիքները ողբալ , այլ ելլել և ամէն կարելի բան ընել ազդ մը փրկելու համար բարոյական և հոգեւորական քայքայումէ : Ազդին հանդէպ տան և եկեղեցիի յարգը ճանչցող ամէն Հայու գոհունակութեան պատճառ ըլլալու է սա պարագան թէ Հայ մամուլին մէկ մասը վերջապէս զգայ կացութեան վտանգը և պայքար մը սկսաւ այնպիսիներու դէմ որոնք դիտակցաբար թէ անգիտակցաբար ազգային կեանքի հիմքը կը պեղեն , Բայց որպէս զի պայքարին ելքը որոշ ըլլայ , ամէն ճիգ պէտք է թափել անձնականութիւններու չդպչելու և անվայել վէճերէ զգուշանալու համար , և միշտ պէտք է որ լաւ կշռուած դատողութիւն մը պատրաստէ անաչառ արդարութեան ուղին : Մենք այնչափ լաւատես ենք որ կը հաւատանք թէ մաքուր կեանքի և հաստատ սկզբունքի տէր ամէն պարկեշտ յեղափոխականներ պիտի փութան այս ձեռնարկին մասնակցիլ իրենց իսկ շարքերը մաքրելու ամէն այն վտանգաւոր անհատներէն որոնք սպառնալիք են Հայ ազգին , իրենց գործը ամէնչէն դժնդակը պիտի ըլլայ , բայց իրենց ծառայութիւնը ցմիշտ պիտի չափուի այն ընթացքով որու պիտի հետեւին այս տաղանապի ժամուն :

Այս է փոփոխութեան առաջին հրահանգիչ դասը : Ուրիշներ ալ կան որոնց վրայ յետոյ պիտի խօսինք :

ԿՐՕՆՔ ԵՒ ՏԱՐԵՐՈՒ ՀԱՄԵՐԱՇԵՈՒԹԻՒՆ Յ. Գ. Գ.

ԱՅՍ օրերս բաւական ուշադրութիւն կը գրաւէ Պատրիարքարաններու հնաւանդ առանձնաշնորհութիւններու խնդիրը : Պատրիարքներուն յանուն իրենց ժողովուրդներուն Կառավարութեան դիմել և թագրիրներ տալը և պահանջներ ընելը Սահմանադրական դրութեան սկզբունքներուն համաձայն են : Մինչ համայն Օսմանցիները Սահմանադրութեան շնորհիւ յաշտ Կառավարութեան հաւասար են , Հայ կամ Յոյն Պատրիարքին ի դիմաց իր ժողովրդին Բ. Դրան պահանջներ ներկայացնելը կարելի է հաշտեցնել այս Օսմանցիութեան իմաստին հետ : Պատրիարքարաններուն այսօրինակ հնաւանդ առանձնաշնորհութիւնները ի կիր արկանելը միթէ տարբերուն համերաշխութիւնը չէ՞ղծաներ : Անշուշտ այս հարցումներուն տարբեր տեսակէտներէ տարբեր պատասխաններ կրնան արուիլ :

Նախ ըսենք թէ Պատրիարքներուն իրենց վա-

ղեմի առանձնաշնորհութիւնները պահպանելու հոգածութիւնը մէկ կողմէ դովելի և մանաւանդ երկրին յառաջդիմութեան ծառայող գործ է։ Որովհետեւ Երիտասարդ Թուրքերը յայտարարած են թէ նպատակ չունին Քրիստոնեայ ժողովուրդները թրջացնելու, բնական է որ այս ժողովուրդներուն պետերը իրենց հնաւանդ դիրքը մշտնջենաւորելու հոգ տանին։ Եւ անտարակոյս Օսմանցիութիւնը աւելի լաւ վիճակի մը կրնայ տիրանալ եթէ այս երկրին բարգաւաճման համար աշխատի իւրաքանչիւր ժողովուրդ իրեն յատուկ եղանակաւ։ Միւս կողմէ սա ալ ճշմարիտ է թէ զանազան տարրերու տարբերութիւնները չափազանց չեշտելով մէջտեղի տարբերութիւններուն զգացումները ողջ պահելն ալ աղէկ չէ։

Ամէն մէկ պատեհութեամբ տարբերութիւններ նուազեցնել և համերաշխութիւնը աւելցնել պարտ է։ Սահմանադրութիւնը երկրին բոլոր բնակիչները միեւնոյն մակարդակին վրայ կը նկատէ և հաւասարութիւնը կը չեղտէ։ Եւ անա հոգ կը սարուի Իսլամ և ոչ-Իսլամ հասարակութիւններէն զօրք առնելու և նախարարութենէ մինչև ոստիկան զինուորութիւն ամէն տեսակ պաշտօններու, ժողովուրդի ամէն դասակարգի պաշտօնեաներ կարգելով և ուրիշ միջոցներով այս հաւասարութիւնը կ'երաշխաւորուի։

Բայց այս մասին ամենակարեւոր, և անտարակոյս ամենագոյնաւոր, խնդիրը կրօնքի հարցն է։

Տեսակէտէ մը նայելով, կրօնքը Սահմանադրական դրութեան ներքեւ կը կորսնցնէ իր քաղաքական հանգամանքը։ Որովհետեւ իւրաքանչիւր անհատ, ինչպէս ուրիշ ամէն կողմէ՝ նոյնպէս իր հաւատքին և դաւանութեան մէջ եւս ազատ է, ամէն ոք իր ուզած կրօնքին կը հետեւի և ուզած դաւանանքին կը յարի։ Ոչ ոք կը խանութի մէկուն կրօնքին և դաւանութեանը, կամ յարձակում կ'ընէ։ Կրօնքը ուրիշ և քաղաքականութիւնը ուրիշ կ'ըլլայ։ Մտատիպար Սահմանադրութիւնը այս է։ Բայց նայելով ուրիշ տեսակէտէ մը, կրօնային կեանքը քաղաքականութենէն բոլորովին անջատել չէ կարելի։ Վասն զի մարդիկ իրենց կրօնային կեանքին մէջ եւս սահմանն անցնելով իրարու իրաւունքներուն ռանձգութիւն ընելու փորձութեան մէջ կ'իյնան։ Եւ անտարակոյս այս իրաւունքները պարսին պահպանուիլ կառավարութեան ձեռամբ։ Այս պատճառաւ ամէնէն կատարեալ սահմանադրական վարչութիւններուն ներքեւ անգամ կրօնային իրաւունքներու պահպանութեան համար յատուկ կարգադրութիւններ կան։

Իսկ մեր երկրին մէջ սահմանադրական դրութիւնը բոլորովին անջատուած չէ կրօնքէն։ Կառավարութեան պաշտօնական կրօնքը Իսլամութիւն է։ Եւ թաղաւորը իրբեւ «Խալիֆա» մասնաւոր իմաստով մը Իսլամներուն պաշտպանն է։ Ուստի այս երկրի բնակիչներուն մէկ մասին կրօնային իրաւունքը այդ կերպով ապահովուած ըլլալով՝ բնապէս միւս մասին միեւնոյն իրաւունքներուն ապահովուելուն համար ուրիշ կարգադրութեան մը պէտքը երեւան կու գայ։

Ուրիշ բան մ'ալ Շէքիւթի հարցն է։ Մեր սահմանադրական դրութեան մէջ մէյ մը Սահմանադրութիւնը մէյ մ'ալ Մահմետական Շէքիւթը կը տիրեն։ Այսինքն մեր Սահմանադրութիւնը քաղաքական ըլլալով հանդերձ նաեւ կրօնային է։ Եւ եթէ երկրին ամբողջ բնակչութիւնը միեւնոյն կրօնքը դաւանէր, այս Շէքիւթը ամէնուն համար կը զօրէր։ Բայց այդ չէ իրողութիւնը։ Մեր երկրին մէջ ուրիշ կրօնքներու ծառայողներ ալ կան։ Բաց աստի ընդհանուր օրէնք է թէ մարդիկ իրենց կրօնային ճշմարտութիւնները իրենց ծանօթութիւններուն և միտումներուն և զգացումներուն համեմատ կը մեկնեն։ Եւ իբրեւ արդիւնք այս օրէնքին, դարերէ հետէ բացարձակ կառավարութեան ներքեւ զանուած այս երկրին Իսլամ և ոչ-Իսլամ հասարակութիւնը անցեալին մէջ իրենց կրօնային ճշմարտութիւնները կառավարութեան ձեւին համեմատ մեկնեւ են։ Եւ որովհետեւ զանազան տարրերը կրօնապէս զիրար իբրեւ թշնամի կը նկատէին, իրենց կրօնային գաղափարները այդ զգացումներով կալմած և ձեւակերպած են։ Օրինակի աղա՛ղաւ, Ճէհաթի (կրօնական պատերազմ) գաղափարը ձեռք առնենք։ Անցնելուն վիճակներուն և միջավայրին մէջ և բացարձակ վարչութեան և բռնապետութեան շրջանին մէջ, գիտենք թէ ասոր ինչ մեկնութիւն և նշանակութիւն կը տրուէր։ Ամէն քաղաքական պատերազմ կրօնական պատերազմ նկատուեցաւ և այլեւայլ պատճառներով զանազան տարրերը իրարու դէմ հանեց։ Բայց այսօր Թուրքիոյ սահմանադրական կառավարութեան Իսլամ և ոչ-Իսլամ մասնակից ըլլալով, Իսլամ և ոչ-Իսլամ զօրքեր ուս ուսի տալով այս պատուական հայրենիքը պիտի պահպանեն։ Հասարակաց սոյն հայրենիքին վրայ յարձակողը, օտար կամ բնիկ, Իսլամ կամ Քրիստոնեայ, այս միացեալ Օսմանցիներուն թշնամին է։ Իսլամ և Քրիստոնեայ միասին զէնք պիտի քաշեն այդ թշնամիին և հասարակաց Հայրենիքին համար միասին արիւն պիտի թափեն։

Արդ, ըսել է թէ որպէս զի այս երկրի ժողո-

վերջը կարենայ օգուտ քաղել Սահմանադրութեան օրհնութիւններէն, պարտին Շէրիաթի նկատմամբ իրենց գաղափարները չափաւորել և Սահմանադրութեան սկզբունքներուն յարմարցնել։ Մինչեւ որ ասիկա ի գործ չգրուի, միթէ կրնանք ակնկալել թէ այս երկրին զանազան տարրերուն մէջտեղի անհամաձայնութիւնները բոլորովին պիտի բարձուին, և տարրերը պիտի ապահովուին ինչ նշանակութիւն կ'ունենայ այն ատեն Սահմանական Շէրիաթը չեղտել կամ Պատրիարքարաններու հնաւանդ առանձնաշնորհութիւններուն վրայ պնդել, եթէ տգէտ Իսլամ հասարակութիւնը «ձիհատ»ը կը հասկնայ այն նշանակութեամբ զոր սոյն բառը ստացած է բացարձակ վարչութեան և բռնապետութեան շրջանին մէջ, ինչ կը նշանակեն այն ատեն եղբայրութիւն և Հաւասարութիւն բառերը։ Միթէ վաղը քանի մը անխոհեմ Քրիստոնեւորներու անջատողական թուող մէկ գործը ընդհանուր Քրիստոնեայ հայրենակիցներուն գէմ ընդհանուր կոտորածի մը պիտի չմղէ խուժանը, կամ, ինչպէս եղաւ Ապրիլ 13ի գէպքին մէջ, Յետաշրջականները իրենց ուզած ժամանակը միթէ չ'են կրնար վրդովում յարուցանել երկրին մէջ յանուն Շէրիաթի։ Հիմա, որովհետեւ մենք այլեւս հայրենակիցներ, եղբայրներ ենք, մեզի համար ամէնէն աւելի կարեւոր և անհրաժեշտ խնդիրն է մէջտեղէն բաժնալ կրօնային թիւրիմացութիւնները և սրբազրիւ մեր կրօնային գաղափարները և Շէրիաթը մեկնելու եղանակը։

Անցեալ օր պատահեցանք մէկուն որ նայիպութեան պաշտօնով կ'երթար Բուսէլիի քաղաքներէն մէկը, Յիշեալ անձին հետ խօսակցելու միջոցին մեզ շատ ուրախացուց այս մասին անոր արտայայտած մէկ գաղափարը։ Երբ հարցուցինք թէ բարեկարգութիւն կարելի՞ է Սահմանական Շէրիաթը անցեալին վիճակին համաձայն բայց ներկայ վիճակին անհամաձայն կերպով մեկնողներուն մեկնութեան մէջ, յիշեալ անձը պատասխանեց թէ կարելի է, և թէ արդէն կը խորհուի գործադրել ատիկա։ Նոյն անձին ըսածին նայելով «Շէրիաթը Մուհամմէտիւն» «Միւսլիմներին» կոչուած բարձր մարմին մը ձեռամբ կարելի է ընդլայնել և ներկայ պարագաներուն յարմարցնել։ Յիշեալ մարմինը կրնայ Շէյխ իւլ Իսլամին նախագահութեան ներքեւ նիստեր ունենալ և նոր ֆէթվաներ հանել, և այս ֆէթվաները համայն Իսլամներուն համար օրէնք ըլլալ։ Անցեալ սա երեսնամեայ բռնապետական շրջանին մէջ Ապտ իւլ Համիտ մինչեւ իսկ կրօնական այս ժողովն ալ դադարեցուցեր է, կ'ըս-

ուի, և յորմէհետէ ազատութեան շրջանը սկսուած է, լուրջ ձեռնարկներ կ'ըլլան, կ'ըսուի, վերակենդանացնելու համար այս «Միւսլիմներուն» մարմինը։ Այս լուրը յոյժ խրախուսական եղաւ մեզի համար, եւ մեզի կը թուի թէ, եթէ առաջին առթիւ «Միւսլիմներուն» այս մարմինը կազմակերպուի և Սահմանադրական դրութեան համաձայն սրբազրուին Շէրիաթին այն մեկնութիւնները որոնք անցեալ վիճակներէն ծագած են բայց ներկայ վիճակներու հետ չեն կրնար հաշտուիլ, և թէ՛ այդ մեկնութիւնները և թէ՛ Իսլամ և ոչ-Իսլամ ժողովուրդներու մէջտեղ եղբայրութեան օրէնքը հրատարակուի Շէրիաթի հեղինակութեամբ, այն ատեն կրնանք ապահով ըլլալ թէ մեր երկրին զանազան տարրերուն միութիւնն ու համերաշխութիւնը միանգամ ընդ միշտ կ'երաշխաւորուի և ընդհանուր կոտորածի ոճիրը ի սպառ կ'արգելուի և նուիրական Սահմանադրութիւնը անյողգող հիման վրայ կը դրուի։

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

«ԻՄ ԲԱԺԱԿՍ ԽԻՍՏ ԼԵՅՈՒՆ Է»

ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ և ցնծութեան վայրկեաններ կու գան ամէնէն վշտացեալ և վառապարհ սիրտերուն։ Մենք չենք կրնար ըսել միշտ թէ ուրիշ՝ կու գան այսպիսի փորձառութիւններ։ Ամէն ինչ որ դիտենք, սա է. մարդու քայլը աւելի առածգական կ'ըլլայ, սիրտը կ'ուռի դուարթագին յուսով, երգեր կը բխին շուրթներէն, և ամբողջ էութիւնը կը սարսի, ինչպէս Բնութիւնը դարնան սիրուն օր մը։ «Երբ Տէրը Սիօնի գերութիւնը դարձուց, երազ տեսնողներու պէս եղանք։ Այն ժամանակ մեր բերանը խնդութիւնով լեցուեցաւ, ու մեր լեզուն՝ ցնծութիւնով։» Այսպիսի ժամերու մէջ կեանքը մեզի կ'երևի սկիհի նման որ խառնուած է Աստուծոյ սիրելի ձեռքով, և կը յորդէ անոր ողորմութեամբ և մարդասիրութեամբ։ Եւ մենք կը բարձրացնենք ու մեր շուրթներուն կը տանինք մեր լեփկեցուն բաժակը ու կ'աղաղակենք։ «Իմ բաժակս խիստ լեցուն է, կը յորդէ։»

Չենք կրնար ըսել թէ կեանքին բաժակները ինչէ՛ չ'ինուած են։ Կրնան չ'ինուած ըլլալ ոսկիէ, արծաթէ, կամ թիթեղէ և կամ աղաբաստրէ կամ պակիէ։ Անհուն զանազանութիւն կայ այն խամ նիւթին մէջ որով մեր կեանքերը չ'ինուած են։ Մեր գործը անոր պարունակութեան հետ է, որ այնքան քաղցր համ կու տայ հոգէ սափորէ մը որքան ոսկի բաժակէ։ Դադրէ տխրութեամբ նայելէ դաւաթին դուրսի կողմին վրայ, և ընդհակառակն նոր-

հակադուլթեամբ նայէ պարունակութեան վրայ, որոնք կրնան աւելի անոյշ և աւելի ճոխ ըլլալ քեզի համար:

Մեզի անկէ յիշել թէ «օրհնութեան դաւաթը» որմէ կը խմենք, ժամանակաւ լեցուած էր դառն անէծքով: Սուրբ Գիւրգին մէջ կը կարդանք դողուլթեան բաժակին, Աստուծոյ բարկութեան բաժակին վրայով, և երբ կը կարդանք այս բառերը, զիտենք թէ մեր կեանքերը կրնային լցուիլ դողով և բարկութեամբ իբրև արդար փոխարինութիւն մեր գործերուն: Ոչ թէ անոր համար որ Աստուած ուխակալ և քինախնդիր է, կամ կ'ուրախանայ մեղաւորին մահուան վրայ, այլ անոր համար որ անոր սուրբ ընտելութիւնը ուրիշ բան չկրնար ընել այլ ընդդիմանալ չարին և անմաքութեան: Բայց եթէ հարցուի թէ մենք ինչպէս խոյս տուինք այսպիսի դառն փորձառութիւնէ մը, ահա պատասխանը. «Ահա քու ձեռքէդ թմրութեան բաժակը, իմ բարկութեան բաժակին մըրը առի, զանկալ մէյմըն ալ պիտի չլսմես»: Եւ երբ մեր ձեռքերէն առաւ զանկալ, անոր պարունակութիւնը թափեց իրեն համար խառնուած բաժակին մէջ, և զանկալ մեզի վերադարձուց մինչև մըրը դատարկացած: Այո, զայն լեցուց իր սիրով և կեանքին սիրովը, մինչ ինք խմեց բարկութեան և վայր մեր ըմպելին:

Ի նկատ առ Քրիստոսի բաժակին տարբերը — ա՛մօթ և թուք, ցաւ եւ տառապանք, Ֆիզիքական չարչարանք, և ի վեր քան քան զամենայն, մեր մեղքերուն դառնութիւնը: Քրիստոս մահ ճաշակեց իւրաքանչիւր մարդու համար: Մեր բաժակը ուրախութեան բաժակ է, վասն զի անոր բաժակը վիշտի բաժակ եղաւ: Մեր բաժակը օրհնութեան բաժակ եղաւ, վասն զի անոր բաժակը Աստուծոյ թողութեամբ ըլլալու բաժակ եղաւ:

Թուարկենք մեր կեանքի բաժակին տարբերէն մէկ քանին.

1. Աստուծոյ զխառնութենէն մէկն է: Մարդ ինչպէս ուրախ կրնայ ըլլալ երբ ցաւ, տաղտուկ և չարունական հիւանդութիւն ունի:

2. Բարեխաֆեր և կարեկցիւն: Ասոնց բացակայութիւնը ամենամեծ յաջողութիւնը տխուր անապատի կը դարձնէ:

3. Աստուծոյ կեանքի միջնաբերդները: Կակուղ բարձեր, կապերտով ծածկուած յատակներ, տաքուկ սենեակներ, պատսպարեալ սրահներ, նաև ճոխ և առատ կահ կարասիներ, և զանազան ուտեստներ և վայելուչ զգեստներ, ևն.:

4. Նաև մօտէ ուրախութիւնները: Կարելի է անցեալին գետնադամբաններէն հանել զանձեր, որոնց

մէջ կը պարունակուին հին եւ արդի աշխարհին ուսումները: Կարելի է հաւաքել բանաստեղծներու և փիլիսոփաներու խորհուրդները զորոնք ծածկած է ժամանակը:

5. Մերթ ընդ մերթ յաւելած աստուծոյ մը կը խառնուի կեանքի բաժակին մէջ, մասնաւոր ազատում մը, անակնկալ միջամտութիւն մը, յանարժան ընդունուած և անսովոր օրհնութիւն մը, որոնք կը շնորհուին ոչ ուրիշ նպատակաւ, բայց եթէ գոհացնելու համար փափաքը զոր ունի Աստուած տալու համար: Մեր երկնաւոր Հայրը հոգածութեամբ կ'ուսումնասիրէ մեր կազմութիւնը, և յետոյ իր պատրաստութիւնները կը պատշաճեցնէ մեր պէտքերուն:

Բայց ի՞նչ օրհնութիւն որ կայ մեր բաժակին մէջ, անշուշտ պիտի յորդէ առիթ: Եղբ միշտ պարարտ եղ է, պատմութեան միշտ լաւագոյն է, ուրախութիւնը անձառելի է, խաղաղութիւնը միաբնակ է, շնորհքը այնպէս առատ և ճոխ է, որ զայն ընդունողը բաւական կ'ըլլայ ամէն բաներու, և կը ճշտանայ ամէն բարի գործերով: Մենք կրնանք գոչել առաքեալին հետ, «Ամէն բան առած եմ ու առատօրէն ունիմ»:

Սաղմոս Ժամանորայէն հոգեւոր օրհնութիւններու բաժակն է որ յաճախէ կը խափարէ: Այս եղած է երևելի շատ սուրբերու փորձառութիւնը: Սկովտացի ձոն Ուէլզ անգամ մը սապէս գոչեց, «Ով Տէր, այլևս մի տար, ա՛յ բաւական է: Ծառագ հողէ աման մըն է, և չկրնար աւելի պարունակել»: Եւ ձոն Յիշվիլ կը պատմէ թէ անգամ մը, մինչ առանձին կը ճամբորդէր, իր խորհուրդները սկսան այնպէս ուռիլ և բարձրանալ ու բարձրանալ, մինչև որ եղան ողողիչ ջրհեղեղ մը: Շատ տարիներ յետոյ այդ օրը երկինքի օրերէն մէկը անուանեց, և խոստովանեցաւ թէ անոր միջոցաւ ինք աւելի հասկեցաւ երկինքի կեանքը քան զոր երբեք հասկըցած էր անոր վրայ գրող բոլոր գիրքերը կարդալով, կամ անոր վրայ խօսուած քարոզները լսելով: Տէր Յիսուս եկաւ ոչ միայն կեանք տալ, այլ՝ աւելի ճոխ կեանք: Կ'ըսէ, «Եկայ որ կեանք ունենան, և ա՛յ աւելի ունենան»:

Վերջին խօսք մը ևս. Ստուգիւ ընդունէ քրիստոնէական բաժակը: Աւելի մեծ նախատիւնը չկրնար ըլլալ պարզեցողին քան անփոյթ գտնուիլ տրուած պարզեցողի հանդէպ: Ո՛րքան բաժակներ կը դնէ մեր առջեւ Աստուած, զորոնք կը մերժենք ճաշակել: Ոմանք կարծես կը խորհին թէ Աստուած չուզէր որ իրենք կատարելապէս երջանիկ ըլլան: Եւ երբ խմեն իրենց ուրախութեան բաժակը, կը խմեն

ծածկաբար կամ ներում խնդրելով Ոմանք կը խմեն բաժակին կէսը միայն, կամ եթէ ամբողջ խմեն, իրենց ունեցած դառն մեկ հեղանիւթէն ալ անոր մէջ կը կաթեցնեն, զի մի դուցէ ըմպելին շատ ախորժելի ըլլայ: Ո՛րչափ յաճախ կը մոռնանք թէ Աստուած մեզի աւէն բան ճոխութեամբ տուած է վայելելու համար:

Եւ երբ կը խմենք, Տէրօջը անունը կոչենք: Շատ անգամ լեղի դեղ մը, որ մեզ կը սոսկացնէ, յանկարծ կը փոխուի նոյն իսկ կենաց քաղցր ըմպելիին: Հին աւանդութիւն մը կայ թէ թոյնով լեցուն բաժակ մը նենգութեամբ թագաւորին ձեռքը դրուեցաւ: Թագաւորը խաչակնքեց անոր վրայ և Աստուծոյ անունը կանչեց, և բաժակը փշրուեցաւ անոր ոտքերուն քով: Այսպէս դուն ալ Աստուծոյ անունը կանչէ քեզ հրապուրող բաժակներուն վրայ տակաւին զանոնք շուրթներուդ չնպեցուցած, անոնք ըլլա՛ն բարեկամութիւններ, գազափարներ, ծրագիրներ, գործեր: Այդ անունը կա՛մ պիտի ցուցնէ սրտին մէջ որջացած իժը, կա՛մ հասարակ իրերը սրբազան նպատակներու գործածել պիտի տայ, և սովորական բաժակները նման պիտի ընէ անոր զոր կը գործածենք մեր Տէրոջ սեղանին շուրջ, երբ անոր վրայ արտասանուած են յիշատակութեան արժանի այն բառերը. «Ասիկա ըրէք զիս յիշելու համար»:

Յ. Պ. ՄԱՅԸՐ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱՆՈՐ ԶԵՌՔԵՐԸ

Ե ԿԵՂԵՑԻՈՑ պաշտամունքի մը ատեն որ տեղի ունեցաւ Սէյնթ Էնտրուի եղբայրակցութեան համաժողովի միջոցին ի Մէմֆիս, Ամերիկեան Թէնէսի նահանգ, Բէնթլըքիի Եպիսկոպոս Ուոլտըրը հետեւեալ պատմութիւնն ըրաւ դիւցազն աղջնակի մը վրայ: Թէեւ փոքրիկ դիւցազնուհիին անունը երբեք պիտի չյիշուի համբաւաւոր անձանց ցանկին մէջ, սակայն անոր քաջութիւնը, աշխատութիւնները և համեստութիւնը սքանչելի են:

Թիշեալ աղջիկը մօրմէ որը մնաց ութ տարեկան հասակին մէջ: Անկէ պզտիկ չորս մանուկներ ալ կային: Աղջկան հայրը աղքատ էր, և իր ձեռքերուն օրական աշխատութեան պէտք ունէր իր ընտանիքը ապրեցնելու համար. և աղքատութեան պատճառաւ չէր կրնար մէկը վարձել որ իր զաւակները խնամէր, ուստի տնարարութեան և մօր պարտականութիւնները կը ծանրանային փոքրիկ աղջկան ուսերուն վրայ, որ կը կատա-

րէր զանոնք աղնուօրէն և համբերութեամբ: Կանուխ կ'ելլէր անկողինէն իր հօրը նախաձայր պատրաստելու համար, և մինչեւ գիշեր կ'աշխատէր որպէս զի լմնցնէր ցերեկուան գործերը: Զարմանալի չէ որ հինգ տարի յետոյ աղջիկը հիւանդացաւ այսքան չարաչար աշխատելուն պատճառաւ: Տասներեք տարեկանին մահուան անկողին ինկաւ: Դրացիներէն տիկին մը անոր քով կը նստէր, և որչափ կարող էր, կը ջանար պիտիւ և քաջալերել զանիկա: Փոքրիկին դէմքը քանի՜ գնաց խռովեցաւ, և «Ես մեռնելէն չէ որ կը վախնամ: Ոչ, չեմ վախնար: Բայց շատ կ'ամչնամ», ըսաւ: «Կ'ամչնաս. ինչո՞ւ», հարցուց տիկինը ապշած: «Անշուշտ պէտք է որ ամչնամ: Դիտէք թէ մեր վիճակը ի՛նչպէս էր մայրիկիս մահէն ի վեր: Ես սառտիկ կ'աշխատէի: Բայց բան մը չըրի Յիսուսի համար, ու երբ երկինք հասնիմ և անոր առջև ելլեմ, պիտի ամչնամ: Ո՛հ, ի՛նչ պիտի կարենամ ըսել անոր»:

Մեծ հեկականքներով ցնցուեցաւ դրացի տիկինը կործքը երբ իր ձեռքին մէջ առաւ աղջկան վախ և գործելէն թանձրացած ձեռքերը և ըսաւ: «Սիրելիս, ես պիտի չուզէի որ անոր ըսես ունէ բան. միայն ցուցուր անոր քու ձեռքերդ»:

ԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ ՏՈՒԱԼԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԻԹՂ

Ք ԱՋ ընկեր է ան որ մեծ վտանգի վայրկեանի մը մէջ մէկ կողմ կը քաշուի և իր ընկերոջ կուտայ վտանգէ ազատելու առաջին պատեհութիւնը: Թունուար մասուն սկիզբները Նիւ Եորքի Փարքըր բարձր շէնքը կրակ առաւ: Շէնքին մէջ գործող շատ երիտասարդներ (չէնքը լեցուն էր տպագրական հաստատութիւններով) վերի յարկերուն և ձեղնայարկին մէջ չըջապատուեցան արագ արագ ծաւալող բոցերէն: Հրշիջոյցները, որոնք փութացած էին հոն, ստիպուեցան աւելի ցած շէնքերուն տանիքներն ելլել, և ասոնց վրայէն հրացանի հարուածով ազատարար չուաններ վեր նետել բոցերով պաշարուածներուն: Բոցերէն պաշարուածներուն մէջ կը գտնուէին Պէնճըմին Հէյզ և Ուիլիքմ Հոյզ, երկու երիտասարդներ, որոնք կ'աշխատէին տպարաններէն մէկուն մէջ: Եթէ ազատարար չուանը անոնց չհասնէր, անոնք անտարակոյս պիտի մեռնէին այրուելով. եթէ հասնէր՝ կարգաւ վար պիտի սահէին չորս յարկերէ: Հրշիջոյցները դէպի նպատակը ուղղեցին իրենց հրազէնները և ազատարար չուանը ինկաւ երկու պատանիներուն ձեռքը: Անոնք չուանին ծայրը հաստատեցին ծխնելոյզի մը և հրշիջոյցները զանկա պրկեցին միւս

ծայրէն : Այն ատեն պոռացին տղոցը որ մէկը վար սահի և յետոյ միւսն ալ : Հէյդ , մինչ բոցերը կը յարձակէին իր վրայ , թախանձեց իր ընկերը Հոյզը որ չուանին վարի և նախ ինք վար իջնէ : Հէյդ կանգնեցաւ , ու անդորրութեամբ դիտեց անոր վար իջնելը մինչեւ որ ապահով եղաւ թէ ազատուեցաւ ան : Այն ատեն ինք ալ չուանին դիմեց և վար իջաւ քիչ մը խանձուած բայց անվնաս : Այսպէս ցուցուց թէ ինք է դիւցազն մը :

ԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԹԷՍ. ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ ԳԵՐԵՋՄԱՆԸ

Եգիպտաբանական նշանաւոր դիւտ մը ըրաւ Մր. Թհիստոր Մ. Տէյվիս Թէպէսի մէջ Թէա թագուհւոյն գերեզմանի պեղուելուն առթիւ : Թէա Եգիպտական պատմութեան ամէնէն մեծ անուններէն մին է , վասն զի անիկա մայրն էր համբաւաւոր Ամէնոթէի Դ.ի , ութեւտասներորդ հարստութեան զիւցազն թագաւորին : Արքայական սոյն անձնաւորութեան գերեզմանը տեսնուեցաւ որ կը կրէր նշանները կրօնական նախանձաբեկներու և մոլեռանդներու , որոնք զգուշութեամբ անկէ վերցուցեր էին ամէն հետք մասնաւոր համայնաստուածական միաստուածութեան գործէա թագուհին կը ջանար մտցնել երկրին մէջ , Դրան ճամբան , որ քարի գէգերէ կը բաղկանար , և կնքուած էր արքունի կնիքովը , կտրուած քանդուած էր , փայտէ ահագին դուռերը փրցուած էին ծղանիններէն :

Կտոր կտոր ջախջախուած էր , և նոյն իսկ մուսկա եղած դիակը չըջուած էր , Ամէնոթէի Դ.ի անունը ջնջելու համար , որ նախապէս գրուած էր ոսկի թերթին վրայ որուն վրայ գրուած էր մարմինը : Երբ գերեզմանը դուրս հանուեցաւ , ահա անիկա տակաւին կը կրէր կրօնամոլներուն նախանձաբեկութեան բոլոր այս հետքերը , որոնք կային այն ժամանակամիջոցին , երբ երկիրը կը տառապէր կրօնական յեղափոխութեան մէջ Մովսէսի ժամանակին երկար ատեն առաջ : Պեղողները գերեզմանը գտան իսկապէս ոսկի թիթեղով պատուած , և ամէն կողմ ոսկիի բեկորներ կը տեսնուէին : Դապաղը կը հանգչէր ոսկեպատ պատուանդանի մը վրայ , որ միւսնոյն թանկագին մետաղէն չինուած կը կենար առիւծի չորս ճիւղներու վրայ : Դադաղին երեք ձեռք դպած չէր , և կ'ըսուէր թէ Եգիպտական հին գոհարագործներու ճարտարութեամբ չքեղ նմոյշ մըն էր , Դադաղին փայտը բոլորովին ծածկուած էր ոսկեղրուազ լազուլի քարով , քարն էլ խանով և կանաչ ապակիով : Մեհնազարական տառերով

գրութիւն մը կայ մետաղեայ տախտակին վրայ , որուն իմաստը սա է թէ դադաղը պատրաստուած է Թէա թագուհիին և անոր որդւոյն համար : Մուսկան յոտից ցլուխ պատուած էր ոսկի թերթերով , կը կրէր ապարանջաններ բաղուկներուն վրայ և ոսկի հատիկներէ քառամանեակ և նոյն մետաղէն ուրիշ զարդեր իր պարանոցին շուրջ , իսկ գլուխը չըջապատուած էր անգին առարկայով մը , այն է՝ հին Եգիպտոսի թագուհիներուն կայսերական թագով , Թագը , թէև պարզ չինուած , չքեղ գործ մըն է , իր վրայ կը կրէ արքայական արծիւը որ երկու մագիլներովը բռնած է կնիք մատանի մը , մինչ թեւերը կը չըջապատեն գլուխը , և գնդասեղի մը միջոցաւ հաստատուած են իրենց ծայրերէն , և ամբողջ թագը չինուած է ձոյլ ոսկիէ առանց ուրիշ յաւելուածական զարդերու : Այս գլխարկ , հնախօսական տեսակէտով , ամենաակարեւոր գլխարկէն մին կը համարուի , որ եղած է Եգիպտոսի մէջ վերջին տարիներու միջոցին , վասն զի կը ներկայացնէ անգին հնութիւն մը բարբարիկ զարդերու և գոհարեղէն պաճուճանքներու , որոնք ընդհանուր էին վաղեմի Եգիպտացւոց մէջ :

ՅՈՂՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ՃՈՐՃ ՀՈՒԻԹՖԻԼՏ

Հուլիթֆիլտ մարմնաւորապէս խիստ տկար էր , սակայն անդադար քարոզելէ ետ չէր կենար , և քանի՜ կը քարոզէր այնքան կը կազդուրուէր : 1748 Մարտ 15ին Պերմուտեան կղզիները այցելեց , և հոն ամիսէ մը աւելի կեցաւ : Այս այցելութիւնը անոր առողջութեան մեծապէս նպաստեց :

Չորս տարի բացակայելէ յետոյ 1748 Յուլիս 6ին Հուլիթֆիլտ դարձեալ Լոնտոն եկաւ : 1738ին Լէյաի Հընթինկթըն և իր ամուսինը Լորտ Հընթինկթըն Հուլիթֆիլտի քարոզներուն կը յաճախէին : Այժմ յիշեալ Լէյաին այրիացած էր , և իր փառաւոր ու չքեղ ապարանքը բացաւ Աւետարանի քարոզութեան համար : Նոյնպէս յիշեալ Լէյաիին հովանաւորութեանը ներքեւ կանանց համար աղօթածոցով մը հաստատուեցաւ : Բարձր դասու տիկիներ հոն կը յաճախէին : Նոյնպէս Հուլիթֆիլտի քարոզներուն կը յաճախէին լորտեր , ազնուականներ և բարձրաստիճան պաշտօնատարներ :

Եպիսկոպոս մը շնորձ Բ.ի գանգատեցաւ Հուլիթֆիլտի վայելած ժողովրդականութեան և յաջողութեան համար , և խնդրեց որ կերպով մը զայն լռեցնէ : Թագաւորը խստութեամբ մը սապէս պա-

տասխանեց. «Կարծեմ ամենալաւ բանը պիտի ըլլայ զայն եպիսկոպոսոսացնել»:

1748 Սեպտ. 3ին երրորդ անգամ Սկովտիա այցելեց, ուր պատուով ընդունուեցաւ, և իր գործերը հետզհետէ գնահատուեցան: Մարտի մէջ Լոնտոն վերադարձաւ, ուր իր տկար վիճակը զինքը յոգնութեան և ճանճորոյթի մատնեց: Եւ այլեւս քարոզելու և գործելու յոյս չունէր, սակայն դարձեալ ճամբորդութիւններ ըրաւ, գործեց, քարոզեց և մեծ յաջողութիւն ձեռք բերաւ ամէն տեղ: Իր քարոզներուն ունկնդրողներէն ոմանք յետոյ երեւելի քարոզիչներ եղան:

1750ի սկիզբը Լոնտոն կը դառնուէր: Այս պահուն Պէտէնստայի մէջ ունեցած դոկէճին համար ամէն կողմ իր բարեկամներուն գրեց, և օգնութիւն խնդրեց: Ամէն կողմ շրջելով կը քարոզէր և մեծ յաջողութիւն կը գտնէր: «Եկեղեցական պատմութեան մէջ արձանագրուած ամենանշանաւոր դարձերէ մին պատահեցաւ Մր. Հուրթֆիլտի այս ճամբորդութեան միջոցին ըրած քարոզութեամբ»:

Երբ Սկովտիա կը դառնուէր, իր պատահական ունկնդիրներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ հոչակաւոր անհաւատ պատմաբան Դաւիթ Հիւմ: Բարեկամ մը անոր հարցուց թէ ի՞նչ կը խորհի Հուրթֆիլտի քարոզին վրայ, անիկա ըսաւ, «Անիկա ամենահանճարեղ քարոզիչն է որու երբեք ունկնդրած եմ: Անոր ունկնդրելու համար քսան մղոն երթալ կ'արժէ»:

1751ի ամառը երկրորդ այցելութիւն մը ըրաւ Իրլանտա: Անգամ մը խուժանը զինք քարոզողի սկսաւ և մահէ մագապուր փախաւ: 1752 Յունիսին Պէթի մէջ դասուհի Հենթիկթընի ընկերութեան մէջ դառնուեցաւ, և իբր երեք շաբաթ ամէն երեկոյ աղնուականաց մեծ բաղմութեան: Նոյնպէս հոչակաւոր փիլիսոփայ Տր. Պէնճըմին Փրանքլինի հետ սերտ բարեկամութիւն մը մշակեց, Լոնտոնի մէջ երկրորդ մատուռ մը կառուց, նոյնպէս ստիպուեցաւ Պրիսթլի մէջ ալ մատուռ մը կառուցանել:

1754 Մարտին Հուրթֆիլտ 22 խեղճ ու անոք մանուկներու ընկերակցութեամբ հինգերորդ անգամ Ամերիկա մեկնեցաւ: Հիմա անոր ընտանեաց անդամներն էին սպիտակներ և սեւեր և թուով 406 էին: Ֆիլատէլֆիա դառնուած պահուն ժամատանդէ բռնուեցաւ, մահուան դուռը գնաց ու ետ եկաւ: Երբ հանգստացաւ, դարձեալ Անգլիա գնաց:

1756ին Լոնտոն կը քարոզէր և դրամ կը հաւաքէր ոչ թէ միայն Պէտէնստա գտնուած աղքատներու համար, այլ Փրանսացի Բողոքականներու համար եւս:

Նոյն իսկ քաղաքագէտներ անոր սիրալիր ընդունելութիւն ըրին, և անոր քարոզներուն ունկնդրելու համար բաղմութեամբ կը լեցուէին, և թերթերը կը զրուատէին զայն իր ոգեշարժ արտայայտութիւններուն համար: Չափազանց զբաղում և զանազան հոգեր զինքը մաշեցուցած և խիստ տկարացուցած էին, սակայն անիկա անվատ կ'աշխատէր: Շատ տեղեր բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, մեծահարուստ աղնուականներ և Աւետարանի պաշտօնեաներ անոր ունկնդրելու կու գային: Սկովտիոյ մէջ 400է աւելի քարոզիչներ անոր քարոզներուն կը յաճախէին: 12 բարեպաշտ այրիներու համար պատսպարան մը շինել տուաւ, որով կ'ուզէր ցուցնել թէ Մեթոտականները բարեգործութեան հակառակ չեն: Հուրթֆիլտ քանի՜ իր գործին վախճանին կը մօտենար, այնքան իր սուրբ եռանդը կ'աւելնար, իր մէկ նաւակին մէջ սապէս գրեց. «Եթէ թեւեր ունենայի, ուրախութեամբ բեւեռէ բեւեռ պիտի թռչէի, սակայն դժբախտաբար երեսուն տարուան երկար գործունէութեան միջոցաւ անոնք կտրած են»:

Ծորչափ կրնար շարժիլ և խօսիլ, անոր համար հանգիստ ընել անկարելի էր: 1769ին սկիզբները քանի մը շաբաթ ծանրապէս հիւանդացաւ, սակայն դարձեալ ապաքինեցաւ: Դարձեալ ճամբորդութեան սկսաւ և քանի մը գիւղերու և քաղաքներու մէջ ահագին բաղմութիւններու քարոզեց և մեծ յաջողութիւն ունեցաւ:

Այս ճամբորդութեան պահուն էր որ Բենիամին Թանտէլ անունով 22 տարեկան երիտաւոր մը Հուրթֆիլտի ազգեցութեան տակ ինկաւ: Այս մարդը եղաւ Ֆրէնչ-Պէթի-Պրանսուանութեան հիմնադիրը որ այժմ շուրջ 15,000 եկեղեցիներ ունի:

Նիւ Պրի Փորթի ճամբուն վրայ խնդրեցին իրմէ որ Եկեղեցիէր այցելէ և հոն քարոզէ: Հոս քանի մը անգամ քարոզեց, անոր վերջին քարոզին նիւթն էր Կոր. Բ Ժ. 5: «Փորձեցէ՛ք ձեր անձերը թէ հաւատքին մէջ էք. քննեցէ՛ք ձեր անձերը. չէ՞ք գիտեր ինքզինքնիդ, որ Յիսուս Բրիստոս ձեր մէջ է, միայն եթէ խոտակի չըլլաք»:

Արդէն ծանրաշնչութենէ կը տառապէր, և յիշեալ հիւանդութենէն մեռաւ 1770 Սեպ. 30ին:

Այս չիրիմը կանգնուած է Վեր. Զօրճ Հուրթֆիլտի յիշատակին:

Ծնած ի Կլոսթըր, Անգլիա, Դեկ. 16, 1714: Դաստիարակուած Օքսֆորտի համալսարանին մէջ, ձեռնադրուած 1736ին:

34 տարուան պաշտօնէութեան միջոցին 13 ան-

գամ Ատլանտանը անցած, 18,000 է տւելի քա-
րողներ արտասանած է :

Իբրեւ խաչի մի զինուորը, խոնարհ, ջերմե-
ռանդ, երկիւղած ըլլալով, հազած էր Աստուծոյ
բոլոր դէնքերը :

Եւ իր շահէն, հանգիստէն, պարէնէն և
կեանքէն Քրիստոսի պատիւը նախամեծար կը սե-
պէր :

Իբրեւ Քրիստոնեայ ատենաբան անոր խորունկ
բարեպաշտութիւնը, անշահախնդիր եռանդը, և
վառվառն երեսակաշուծիւնը կու տային անակն-
կալ ազդուութիւն անոր հայեացքին ու երեւոյ-
թին, արտասանութեան և գործին :

Իր ճարտարխօսութեան մէջ քաջ, եռանդուն,
խայթիչ և ժողովրդական էր :

Ոչ-ներշնչեալ ոչ մի մարդ երբեք քարոզած է
այսքան մեծ ժողովներու . Աւետարանի պարզ
ճշմարտութիւնները խիստ համոզիչ և ահարկու
շարժառիթներով սրտերու ու մտքերու վրայ կը
սպաւորէր, և զօրաւոր ազդեցութիւն մը կը ներ-
գործէր իր ունկնդիրներուն վրայ :

Մեռաւ ծանրաշնչութեան, 1770 Սեպ. 30ին :

Եւ յանկարծ իր անզուգական գործերով ճո-
խացած կեանքը փոխանակեց իր յաւիտեանական
հանգիստին հետ :

Պանարմա

ԱՐԱՄ Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՀԵՌԱԳՐԱՊԱՐԱՆԻՆ ԶԵՏԵՂՈՒՄԸ

Պատմութիւն յետադարձական իրադարձութիւն

1853ին չահեկան մտածում մը ուշադրութիւնս
գրաւեց : Զախողուած ձեռնարկի մը կրկնումը,
այն է հեռագրաթիւ մը երկարել Նիւֆաուտլէնտ —
Սէն-Լորէնս ծոցէն անցունելով նաեւ պարան մը
— և Սէն-Ճոնսին մէջ գտնուած գծին միացնել
չողանաւային գիծ մը, որով հազարակցութեան
ժամանակը հինգ օրուան պիտի վերածուէր : Ա-
ռաջադրութիւնը ինծի համար ահարկու չթուեցաւ
այնքան : Իրլանտայի ծովագրին վրայ ունէ մէկ կէ-
տէ գիծ մը երկարելէն աւելի դժուար չէր այս
կողմը գէպ ի Սէն-Ճոնսի գիծը ուրիշ մը տանիլ,
Բայց ամէնը ասոնցմով կը վերջանա՞ր :

Քովս, գրադարանիս մէջ երկրագունտ մը կար,
զոր սկսայ շրջել ուսումնասիրելու համար Նիւ-
ֆաուտլէնտի և Իրլանտայի յարաբերական դիր-
քերը : Յանկարծ խորհուրդ մը չողաց մտքիս մէջ
«Թէ ինչո՞ւ այդ գիծը չերկարեմ Ատլանտանի
վրայէն» ձիշտ այն բուսէին որ գաղափարը մտքիս
մէջ իր մուտքը գործեց, գիշերուան տեսիլքի մը
պէս մտքիս ներկայացաւ և զիս թող չտուաւ,

մինչեւ որ անկէ 13 տարիներ վերջ, երազը իրա-
կանացաւ : Շատ դիւրին է քարտէսին կամ աչ-
խարհացոյցին վրայ գիծ մը քաշել, սակայն շատ
տարբեր բան է ջուրի և ցամաքի բոլոր հեռաւո-
ւորութիւնները չափել : Տեսայ թէ մինակա պիտի
չլինամ այսպիսի խիզախ ձեռնարկ մը գլուխ հա-
նել, շուրջս նայեցայ քանի մը ձեռնհաս աշակից-
ներ գտնելու համար :

Պատկից դրացիս Պետրոս Քուլիբը, որուն անու-
նը իրաւամբ յարգանքով կը յիշատակուի իր պարզ,
ազնիւ կենցաղին եւ իր բնավայրին հանդէպ ցոյց
տուած վեհանձնութեան համար, մեքենագէտի
հանձարը ունէր . հին մարդ մը թէեւ, այնքան
պահպանողական մը չէր սակայն, որ խորհէր թէ
երկրիս վրայ կատարուելիք նոր բան չկայ : Առա-
ջինը ըլլալով միացաւ ձեռնարկին, և մինչեւ վեր-
ջը իր բոլոր հարստութիւնովը յարատուեց : Նաեւ
օգնեց ինծի ուրիշ անուններ ևս նշանակելու այս
գործին մասնակցելու համար, ինչպէս Մովսէս
Թէյլըր, Մարշալ Օ. Րոպըրթ, Չէնտլըր Հուայթ,
և եղբայրս Դուրիթ Տըպլի Ֆիլտ, վեց հոգի ա-
մէնքս, որ պզտիկ ընկերութիւն մը կազմելով
ձեռնարկեցինք նախ գէպ ի Նիւֆաուտլէնտ հե-
ռագրաթիւնը ղետեղումին, իբր սկզբնաւորու-
թիւն մը նոյն ինքն Ովկիանոսը կարելու հսկայ
նախաձեռնութեան : Քանի մը ամիս վերջ Մր.
Հուայթ մեռաւ, որուն տեղը ընդունուեցաւ Ուիլ-
սոն Գ. Հընթ : Ձեռնարկին ամբողջ ծրագիրը կը
յայտնանիչուէր «Նիւ Եօրք, Նիւֆաուտլէնտ և
Լոնտոն հեռագրական ընկերակցութիւն» անունով :
Մեզմէ երեքը կաղմակերպութեան անմիջապէս
եւաքը, Նիւֆաուտլէնտ մեկնեցան արտօնադիր
մը ձեռք բերելու համար, զոր քանի մը շաբաթ-
ներու բանակցութեան վերջ ստացանք, որով մեզի
կը չնորհուէր բացարձակ իրաւունքը 50 տարի այս
ծովագրեցներուն վրայ ընդծովեայ պարան մը չա-
հագործելու :

Մեծ խանդով մը գործի սկսանք : Մեր առա-
ջին գործը եղաւ հեռագրական գիծ մը հաստատել
400 մղոն երկարութիւնով որ պիտի կտրէր, անց-
նէր անտառներու մէջէն, ապաւեր զառիվարնե-
րէն, խորամուխ ձահիճներէն, և լայնատարր
ղետերէն :

Երբ Սէն-Լորէնսի ծոցը հասանք, մեր առաջին
փորձը ընդծովեայ պարանի մը ղետեղումը պիտի
ըլլար : Կարճ գիծ մըն էր, հազիւ 100 մղոն եր-
կար, բայց ատոր մէջ իսկ ձախողեցանք, և յա-
ջորդ տարին նորէն կրկնեցինք մինչեւ որ յաջո-
ղեցանք : Հարկաւ մեծ գոհունակութիւնով լեց-

ուեցան մեր սրտերը, մինչև հոս ձեռք բերուած յաջողութիւններուն համար: Յամարը կտրեցինք, սակայն, պիտի կրնայինք ծովն ալ կտրել: Երբ Նիւֆաուենտլէնտի վախուտ դահաւանդներէն վար կը նայէինք դէպի ծովուն անչափելի խորութիւնները, կ'զգայինք թէ մեր գործին ամէնէն դժուարին մասը նոր կը պարզուէր մեր աչքին առջեւ: Ասոր համար պէտք էր մեզի կազմաւորուել նախնական հետադատութիւններով: Նմանը չկատարուած ձեռնարկի մը համար նուր մտնելէ առաջ, պէտք էր որ նոյն ինքն Ովկիանոսի մասին ստոյգ ծանօթութիւններ քաղենք, որուն հետ պիտի ըլլար մեր պայքարը: Ասոր վրայէն շատ անգամներ նաւարկած ենք, բայց ո՞վ գիտէ թէ յատուկ ինչ կայ: Պարանը ջուրին յատուկ պէտք է իջնէ, բայց ինչ տեսակ յատակ մըն է, հարթ-հաւասար դաշտագետին մըն է թէ Զուիցերական լեռներուն պէս սեւ ու ցցուն, ասդին խոր անդունդներուն մէջ սուզելով, անդին բարձրանալով լեռնաշղթաներու վրայ, ուր պարանը առկախ հոս հոն պիտի քշուի մեծամարմին յորձանքներէն:

Բարեբախտաբար ճիշտ այն ատենները Անգլիացի և Ամերիկացի նաւաւորներու մանրակրկիտ խուզարկութիւնները ցոյց տուին թէ Ովկիանոսի այս մասին յատուկ ընդարձակ և Սիպերիոյ դաւադարներէն և կամ Ամերիկայի դաշտագետներէն աւելի լայն է և կը տարածուի գրեթէ մէկ ծովեզրէն միւսը: Խուզարկուները իրենց հիացումին և ուրախութեան մէջ դայն «հեռագրական դաշտավայր» անուանով մկրտեցին. այսքան, կարծես թէ հոգամասն իսկ մասնաւոր համաձայնութիւնով մը գիւրդութիւն կ'ընձեռէր մարդկութեան ծառայելու ազնիւ գիտաւորութեան իր բաժինն ալ բերելով: Այդ անուանակոչութիւնը սակայն բաւարար ապահովութիւն մը չէր ընծայեր մեզի թէ անպատճառ պիտի յաջողէինք պարան մը զետեղելու: Մեքենական դժուարութիւնները ահարկուէին: Մարդիկ նստերու անցքը արգելելու համար դետերու վրայէն ծանր անցարգել չղթաներ երկարած են: Բայց ո՞վ երբեք երազած էր երկու հազար մղոնէ աւելի երկար չղթայի մը երկարածութիւնը կարելի ըլլար, իր իսկ ծանրութիւնէն պիտի չփչրուէր: Ենթադրենք թէ այս ամէն դժուարութիւնները հարթուած և ի գլուխ հանուած են, թէ պարանը ձուլուած և ծովուն յատուկ զետեղուած է, ինչ վստահութիւն ունինք թէ ան իր նպատակին պիտի ծառայէ: Հոս երեւան կու գայ գիտական դժուար հարցը: Կարելի պիտի ըլլայ ե-

լեկտրական հոսանք մը ղրկել անոր մէջէն: Տուրէն Քալէ երկարածութեամբ պարանին միջոցով կատարուած հեռագրական հաղորդակցութիւնը հաստատուն երաշխաւորութիւն մը չկրնար ըլլալ թէ Ատլանտեանի ամբողջ լայնութեան վրայէն ալ կարելի է հոսանք մը ուղարկել:

Այս խնդիրներու նկատմամբ գոհացուցիչ պատասխան մը առնելու համար երկու կիսագունդի ամէնէն ծանօթ հեղինակաւոր գիտնականներուն կոչում ըրինք: Մորս և Փարատէյ կարելիութեան քուէ տուին. «Այո, կարելի է»: Եւ երբ վերջինին հարցուցի թէ ո՞րքան ժամանակի մէջ կրնայ հոսանքը հասնիլ մէկ ցամաքէն միւսը, «Մէկ երկվայրկեանի մէջ կրնայ հասնիլ», պատասխանեց: Այս խրախուսական խօսքերը մեզ քաջալերեցին ու յուսով սրտապնդեցին, սակայն վերջնական և բացարձակ փորձին կը մնար մեր յոյսերուն արդարացումը: Վրձուական փորձը գործնական կիրառութեան փորձն էր, որուն գործադրութիւնը շատ թանկագին ու սուղ պիտի ըլլար: Պահանջուած պարանին ու զետեղումի գործողութեան համար 600,000 սթէրլինի — 3,000,000 տոլար — գումարի մը պէտք պիտի ունենայինք, Ո՞ւսկից և ինչպէս պիտի հայթայթուէր այս գումարը: Ո՞վ պիտի յանձնաձէր այս ձեռնարկը, որուն յաջողութիւնը կասկածի տակ էր: Բազաքէ քաղաք թէ՛ Անգլիա և թէ՛ Ամերիկա ճամբորդեցի, գիմումներ ընելով դաւանական մեծ հաստատութիւններու և առեւտրական կարեւոր տուներու: Ամէնքն ալ լրջօրէն և յարգալի կերպով կ'ունկնդրէին ուղերձներուս, սակայն այնքան դժուարահաւատ կ'երեւէին որ բաժանորդագրութիւնը շատ դանդաղ ու վարանքով կը կատարուէր: Իմ հաւատքս գործնականապէս ցոյց տալու համար ամբողջ դրամագլուխին չորրորդ մասին հայթայթումը ես ինքս ստանձնեցի:

Վերջապէս քանի մը սնձերու օգնութիւնով անհրաժեշտ եղող գումարը ապահովուեցաւ և գործի սկսուեցաւ: 1857 տարին տեսաւ երկու նաւերու մէջ դրուած պարանը: Անգղիոյ և Միաց. Նահանգներու կառավարութիւնները հայթայթած էին սակայն նաւերը: Բայց այս նաւերը հաղիւ 300 մղոն հեռացած էին Իրլանտայի եզրէն, պարանը կարեցաւ, որուն վրայ ստիպուեցան վերադառնալ: Առաջին փորձը այսպէս վերջ գտաւ: Յաջորդ տարին նորէն փորձեցինք և խորհեցանք թէ այս անգամ դժուարութիւններն ու վտանգները կրնանք նուազեցուցած ըլլալ: Փոխանակ եղբրքներէն սկսելու, Ատլանտեանի մէջտեղէն սկսելով, պարանները իրարու կապելու և երկու նաւերը հանդի-

պակաց ուղղութիւնով մը դէպ արեւելք և արեւմուտք մինչև ծովեզերքները հասնիլը՝ վարելու ծրարիրը չինցինք, որուն համաձայն գործի սկըսանք: Նաւերը Ուկլէանին մէջտեղերը երբ հասան, պարանները իրարու զօդեցինք և նաւերը իրարմէ հեռանալ սկսան մէկը դէպ ի Նիւֆաունտլէնտ և միւսը Իրլանտա: Բայց հազիւ 400 մղոն հեռացած էին իրարմէ, պարանը նորէն կտրեցաւ: Այսպէս քանի մը անգամ նոյն ձախող արդիւնքը ունեցանք: Վերջը սոսկալի փոթորիկ մը քիչ մնաց պիտի ընկղմէր նաւերէն մէկը, Ալֆօլֆօնը: Եւ մեծ ուրախութիւնով լեցուեցան ամէնքն ալ որ դոնէ ապահով Անգլիական նաւահանգիստներէն մէկը կրցան վերադառնալ: Լոնտոն մեկնեցայ վարիչներու յանձնախումբի նիստին ներկայ դանուելու համար: Հաճելի ժողով մը չէր ան: Ամէն դէմքի վրայ յուսահատութեան ու մտատանջութեան արտայայտութիւն մը կար: Ոմանք խորհեցան թէ բոլոր կառուի միջոցները գործադրուած ըլլալով ժամանակն է լքելու, յիմարութիւն և անմտութիւն սեպիւով ուրիշ փորձարկութեան մը սկսիլը: Այնքան զօրաւոր էր այս զգացումը շատերուն մէջ որ, հազիւ թէ մեղմէ յանդուգն ու խիզախ անգամ մը փորձը նորոգելու խօսքեր մը կ'ընէր, դեր նախագահը ընդոստ ելաւ տեղէն և հեռացաւ ժողովատեղիէն: Այդ պահուն էր սակայն որ մենք անյուսուածեանէն քաջութիւն և կորով ձեռք բերինք: Արդէն ձախողած էինք. ատկէ աւելի գէշ բան մը չէր կրնար պատահիլ. առկաին յաջողութեան հաւանականութիւն մը, յոյս մը կը մնար. իրաւ է թէ այդ յոյսը շատ լքուած յոյս մըն էր: Բայց փափաքը ունեցանք փորձ մըն ալ ընելու: Նաւերուն մեկնումի հրաման տրուեցաւ. բայց խանդավառութիւնը շատ նուազ էր, որովհետեւ երկու կիսագունգերու վրայ ալ քիչեր կային որոնք նախորդ ձախող ելքերու կրկնումէն տարբեր բանի մը կը սպասէին: Այս վիճակին մէջ կը գտնուէր հանրային միտքը, երբ 1858 Օգոստոսի կայմակի տալուութիւնը թողուց այն լուրը որ բոլոր երկիրը տարածուեցաւ թէ Միլիթարի Նաւը Նիւֆաունտլէնտ հասած է և Ալֆօլֆօն ալ Իրլանտա: Այսպէս ձեռնարկը կատարեալ յաջողութեան մէջ կը գտնուէր. զգացումներու այս յանկարծական յեղաշրջումը նախկին սրտաբեկութիւնէն աւելի մեծ եղաւ, և քանի մը շաբաթ ամէն մարդ պերագրդիւ նուագայի մը ներքեւ կը գտնուէր: Հիմա սրտի անձկութիւնով կը սպասէինք հեռագրալուրին, որ սակայն զբաղաւորաբար երթալով տկարացաւ, նուազեցաւ, մինչև որ բոլորովին ընդհատեցաւ: Ծովուն ձայ-

ները համը էին: Այն օրէն սկսաւ հակազդեցութիւնը: Շատերը ինքզինքնին խաբուած զգացին նկատելով թէ երբեք հեռագրալուր մը անցած չէ Ատլանտեանի վրայէն. ուրիշներ, ընդունելով իսկ թէ քանի մը ընդհատ լուրեր հաղորդուած են, այս յանկարծական վրիպանքէն եզրակացուցին թէ ծովախորի պարան մը միշտ ենթակայ ըլլալով այսօրինակ ընդհատումներու՝ պիտի չկրնայ վստահութիւն ներշնչել կանոնաւոր հաղորդակցութեան մը կարելիութեան մասին: Մէկ երկու տարի ետքը ընկերակցութիւն մը կազմուեցաւ Արեւմտեան Ամերիկայի ծովեզերքին վրայ գիծ մը երկարելու համար ցամաքէն, որ նպատակ ունէր Հիւսիսային Արեւմուտքի ծովափին դահաւանդներուն վրայէն Ալուգեան կղզիներու միջոցով Սիպերիոյ երկրին ամբողջ լայնութիւնը կտրել: Այս ընդարձակ ձեռնարկը գործնականապէս սկսաւ և մեծ ուժով յառաջ տարուեցաւ. սակայն գործին մէջտեղերուն հասած էին երբ յանկարծ Ատլանտեանի պարանին յաջողութիւնը գործադուր ընել տուաւ անոնց: Բայց եօթը տարիներու երկար ընթացքէ մը վերջ պսակուեցաւ մեր երկրորդ ձեռնարկը: Երկիրը սակայն, սոսկալի քաղաքային պատերազմի մէջ սուղուած ըլլալով, ժամանակ չունեցաւ խաղաղութեան համար կատարուած նախաձեռնութիւններով զբաղուելու:

(Շարունակել)

Cyrus W. Field

(Թարգմ.) ԱՎԵՆԻՆԵ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻ

Վերջին շաբաթները Պոլսահայ լրագրութեան մէջ սկսաւ դարձեալ կրքոտ պայքար մը, որ, ինչպէս ուրիշ նման լրագրական վէճեր, հետզհետէ դարձեալ անձնական յարձակումներու փոխակերպուեցաւ, և այս առթիւ ալ ապացուցուեցաւ թէ Պոլսահայ լրագրութիւնը բացարձակապէս իսակ է դեռ սկզբունքային խնդիրներու վրայ լրջօրէն վիճաբանելու մասին: Այս լրագրական վէճը յառաջ եկաւ Դաշնակցութեան դէմ եղած բուռն յարձակումներով: Նախ քան Դաշնակցութեան դէմ եղած ամբաստանութիւնները քննելը, նկատի առնենք սա պարագան թէ Դաշնակցութիւնը ամբաստանողները այն լրագրողներն են, որոնք տարի մը առաջ գովեստի բառեր չէին գտներ Դաշնակցութիւնն ու դաշնակցականները ներքողելու համար: Դժբախտաբար անյեղի սկզբունքներու և որոշ ուղղութեան պատկանող լրագրողներ Դիողինէսեան լապտերով պէտք է փնտռել մեր զբաղան առաջադին վրայ: Ո՛րքան ալ ամօթալի ըլլայ մեզի համար, պէտք է սակայն խոստովանինք թէ մեր Պոլսահայ

լրագրութեան միակ ղեկավարն էր և է Գրախոս Պոլսահայ լրագրութիւնը ներքողեց Դաշնակցութիւնը, քանի որ ան դեռ որոշ օրէնք մը չունէր և յեղափոխական ըլլալը հետէր, և մշտապէս զայն պիտի տարփողէր եթէ «Ազատամարտ»-ի հրատարակութեամբ միւս թերթերուն համար հոգի խնայէ պայքար չյարուցուէր: Հակառակ պարագային ինչպէս կարելի է հասկնալ այս տրամադժօրէն հակասական ուղղութիւնը: Առաջ բոլոր յեղափոխականները անմիջական զգաւորներ և հերոսներ ներկայացուցան, և ո՛վ որ համարձակէր անոնց անցեալ մէկ սխալ քայլը մատնանիչ ընել, իբր մատնիչ, դաւաճան և խաֆիէ կը ձաղկուէր Պոլսահայ օրագրողներէ: Իսկ այժմ նոյն թերթերն ու լրագրողները իբր ազգադաւաճութիւն կը յատկանշեն յեղափոխականներու այն գործերը, զորս առաջ իբր օրինակելի և չնախարհիկ հերոսութիւն և հայրենասիրութիւն կը համարէին: Պոլսահայ օրագրողներու հանդիման ըմբռնելու համար ասկէ աւելի փայլուն ապացոյցի պէտք չկայ: Այն պարոնները, որոնք «Դրօշակ»-ի կտոր մը գրպանին դրած: Պոլսոյ փողոցները կը չափափէին, և աջ ու ձախ հանդիպողներուն զայն իբր նորատեսիլ նշխար մը համբուրել կուտային, այն պարոնները որ յեղափոխականի մը մը հետ խօսիլը իրենց համար գերագոյն երջանկութիւն կը համարէին, այժմ գրիչ կը շարժեն անոնց դէմ: Առանց յեղափոխական որեւէ կուսակցութեան պատկանելու մատնանիչ կ'ընենք մենք այս ուշագրաւ երեւոյթը՝ ցուցնելու համար թէ Պոլսահայ լրագրութեան մէջ որոշ համոզումներու տէր գրագէտներու կատարեալ սով կը տիրէ:

Երկու մեծ հոսանքներ կարելի է նշմարել այժմ Պոլսահայ լրագրութեան մէջ: Արտասահմանէն վերադարձող յեղափոխական մեծ կուսակցութիւններ, Դաշնակցութիւն և Հնչակեաններ, իրենց պաշտպանած դրութեան հաւատարիմ մնալով կը հետեւին Թուրքիոյ մէջ հիւսիս-արեւմտեան ուղղութեան մը, այսինքն Օսմ. կայսրութիւնը կալմող տարրերու համերաշխ գործունէութեան և Օսմանցիութեան անուամբ հաջման և հաջման ուղղութիւն մը, որուն հաւատարիմ հետեւող կ'ուզեն ըլլալ Պոլսոյ հին ու նոր թերթերը շատ քիչ բացառութեամբ: Ո՞րն է այս ուղղութիւններէն ուղիղն ու օգտակարագոյնը: Պէտք է ջերմ ազգայնական ըլլալ թէ ջերմ միջազգայնական: Մեր մէջ դժբախտաբար որեւէ ուղղութեան հետեւողներ միջավայրի պայմանները նկատի առնելով չափաւոր ուղղութեան մը չեն հետեւիր և միշտ կ'ուզեն իրենց հետապնդած ուղղութեան ամէնէն ծայրայեղ և ալան-

դակ տեսութիւններուն պաշտպան հանդիսանալ: Մեր ազգայնականները չուտով չովինիսմի և Օսմանցիութեան գաղափարին ջատագովներն ալ ազգաշինչ միջազգայնականութեան հոսանքէն կը բռնուին: Ազգայնական թերթ մը ելաւ և յայտարարեց թէ Հայերն ու իրենց Պատրիարքը Թուրքերը պէտք է կրթեն: Անշուշտ այս յայտարարութիւնը մեր ազգայնամոլութիւնը կը շոյէ, բայց անոր անօգուտ, անհեթեթ և մեծապար ըլլալը պէտք էր գիտնար ամէն բանիմաց օրագրող: Ազգաշինչ միջազգայնականութիւնը միայն կրնայ ընդունիլ Թուրքիոյ մէջ բոլոր ազգերու կատարեալ ձուլում մը, որ հակաբնական և հակապատմական է: Ազգայնականները մեր մէջ զօրեղ կազմակերպութիւն մը չունին. միջազգայնականները հզօրապէս կազմակերպուած են:

Դաշնակցութեան ժէօն Թուրքերու հետ միասնալը շատ օգտակար է մեզ համար քաղաքական տեսակէտով: «Փայլուն չեղողութեան» մատնուած Հայութիւնը ինչպէս Համիտական ընդհանրական նոյնպէս ալ նոր ընդհանրական օրով միշտ պիտի տուժէ, քանի որ առանձինն չպիտի կարենայ կեանքի պայքարին դիմանալ: Այս պատճառով տիրող կառավարական կուսակցութեան հետ մեր ամէնէն զօրեղ քաղաքական կուսակցութեան միացումը շատ օգտակար կրնայ ըլլալ, եթէ երկու կողմեր իրենց խոստումները յարգեն: Դաշնակցութիւնը այս միութիւնը ազգի անունով չէ կրնա քած: Կուսակցութիւնը արդէն բոլոր տարրերու թուրքանալու գաղափարին սկիզբէն ի վեր ջերմ հակառակորդ եղած է և Ատանայի կոտորածներուն դէմ ամէնէն աւելի բողոքած է: Այս պատճառով չենք կրնար ընդունիլ որ անոր կնքած պայմանագրութեան մէջ «ձուլման» գաղափարը ընդունուած և «Ատանայի» կոտորածը պարզապէս «արեւմտեան տուրք» համարուած է: Այս պատճառով Պատրիարքարանը կրնայ հաջիւ անունով գործել, քանի որ Դաշնակցութիւնը միայն իր անունով կը գործէ: Դաշնակցութեան մեծ սխալը միայն Պատրիարքի հրաժարականին հետ միութեան միաժամանակ հրատարակուիլն և մէկ ալ վաղի մէջ Դաշնակցականներուն վերադրուած շատ մը արարքներու մասին բացարձակ և պաշտօնական հերքում չհրատարակելն եղաւ: Պ. Բաստրմաջեանի Դաշնակցութեան դէմ «Թանին» մէջ հրատարակած համակն ալ, որ անձնական հանգամանք ունէր, բոլորովին անտեղի էր և միմիայն Դաշնակցականներու դէմ եղած բրդալանտային յարմար նիւթ մատակարարեց: Մենք ուրախ ենք որ Դաշնակցականները Թուրքիոյ մէջ աւելի չափաւոր եղանքան Ռուսիոյ մէջ:

Հ. ԲԱՍՏՐՄԱՋԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաքի Մարտիկապետը հարիւրին 11էն 13ի բարձրացնելու նպատակով մեծ տէրութիւններու դեսպաններուն յիշատակագիր մը տրուեցաւ Բ. Դոնէն, Տէրութիւններէ ոմանք արդէն հաւանութիւն յայտնած են այս ձեռնարկին համար, ոմանց ալ հաւանութեան կը սպասուի։ Ենէ Ղաղէն կ'իմանայ թէ դեսպանները այս օրերս Գերման դեսպանատան մէջ պիտի գումարին խնդրին վրայ խորհրդակցելու համար։ Յիշատակագրով յայտարարուած է թէ հասոյթը ելեւմտացոյցին բացը դոցելու պիտի յառկացուի։ — Վարչապետը նախարարներու անհատական և հաւաքական պարտականութիւնները սահմանող կանոնագիր մը բաշխեց նախարարներուն, որպէս զի իրենց գիտողութիւնները ներկայացնեն առաջին պատահութեամբ։ — Կայս. գոհունակութիւն յայտնուեցաւ Օսմ. Գոմիթէին, որ Կայսեր շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղած էր Բամալանի առիթով։ — Պատերազմական նախարարութիւնը նախարարներու խորհրդին տեղեկագրեց թէ 230,000 ոսկի միայն յաջողած է խնայել ոստիկան զինուորութեան ելեւմտացոյցէն և ոչ 400,000, ինչպէս կը փափաքուէր։ — Կըսուի թէ Գարաբէօյի կամուրջին շինութիւնը որոշուած է Գերմանական Նիւրնպէրկ ընկերութեան յանձնել 238,000 ոսկի։ — Ամերիկեան նորընտիր դեսպան Մր. Սթրաուս մայրաքաղաքս ժամանեց և քանի մը օրէն Կայսեր պիտի ներկայանայ պաշտօնապէս։ — Երկուշաբթի մայրաքաղաքս եկան Ֆրանսացի 200 զբօսաշրջիկներ, որոնց մէջ կան նշանաւոր գրողներ, գիտնական և բանաստեղծներ։ Երեկոյին Քաղաքապետութիւնը հացկերոյթ մը տուաւ Թօքաթիեան ճաշարանին մէջ և բանախօսութիւններ եղան այս առիթով։ Կայսրը իր բարեկները հաղորդեց մասնաւոր պաշտօնատարի մը ձեռամբ։ — Մամուլը ընկերակցութեան յանձնախումբը պատրաստած է յանձնարարուած կանոնագիրը։ — Իզմիրի Սեդէֆի լրագրին հրատարակիչ Հիւսէյն Հիւսի պէյ Բերայի մէջ ձերբակալուեցաւ իրեն յետաշրջական։ — Չորեքշաբթի Հալէպ շոգենաւով դէպ ի Լիվապիա ուղեւորեցաւ պատուիրակութիւն մը, որ կ'երթայ բարի գալուստ մաղթել Զարին։ Պատուիրակութիւնը իր հետ կը տանի Կայսեր ինքնագիր մէկ նամակը։ — Ծերակոյտի նախագահ Սայիտ փաշա իր որդւոյն հետ Եւրոպա ուղեւորեցաւ Արեւելեան ձեպընթացով։ —

Պետական տուրքի այս տարուան Յուլիսի հասոյթը անցեալ տարուանէն 13,286,240 դահ. աւելի եղած է։ — Մարաշին վերատեսչութիւնը ձեռնհաս իշխանութեան տեղեկագրեց թէ «տէքլարաօիօն» զրուցիւնը շատ արդիւնաւոր եղած է. օրինակի համար քոնեաքի դինը մինչեւ հիմա 16 կը հաշուուէր, բայց հիմա մինչեւ 96 դահ. կը հաշուուի և ըստ այնմ մաքսի կ'երթարկուի։ — Թուրքիոյ օտար նամակատուները ջնջելու համար փոխանակուած բանակցութիւնները շատ յառաջացած են, կ'ըսուի։ Սկզբունքին վրայ բանակցութիւններն ալ պիտի սկսին Արտաքին գործերու նախարարութեան և Պոլսոյ օտար դեսպաններուն միջեւ։ — Կը հերքուի Աթէնքի Օսմ. դեսպանին իր պաշտօնատեղիէն մեկնած ըլլալու լուրը։ — Կը հերքուի նմանապէս Տէյն Թէֆէօֆի սա լուրը թէ Բ. Դուռը Եթէնի և Հիճազի խնդիրներու համար կասկածած է Եգիպտոսի խօսքին վրայ և Արաբիոյ և Եգիպտոսի Օսմ. պաշտօնէութեան հրահանգ տուած է հսկել անոր վրայ։ — Բ. Դուռը Աթէնքի իր դեսպանէն տեղեկացաւ թէ Բէթիմօի մէջ սպաննուած երկու Իսլամներուն սպանիչները բռնուած են և հասկցուած է թէ ոճիրը քաղաքական հանգամանք չունի։ — Ատանալի նախորդ կուսակալ Զէվատ պէյ, որ հոն զրկուած էր պատեւրազմական ատեանի առջեւ դատուելու համար, մայրաքաղաքս վերադարձաւ։ — Էսկի Զապթիէի չէնքին մէկ մասը ընդհանուր դատախազին և հարցաքննիչ դատաւորին յատկացուեցաւ և հեռաձայնով կապուեցաւ ոստիկանական բոլոր պահականոցներուն հետ, որպէս զի յիշեալ երկու պաշտօնեաները միշտ հոն գտնուին և տրամադրելի ըլլան երբ ոեւէ ոճիր պատահի կամ ծանուցուի։ — Որոշուած է Երեւոյ ժողովի ներկայացնել տրամադրութիւն մը թէ, երբ պահեստներէ ոմանք չուզեն անձամբ ծառայել, պարտական պիտի ըլլան 30 ոսկի կամ նոյն արժէքով երկու ձի տալ։ — Հանրային ապահովութեան տնօրէնը, նկատելով որ Սէլանիկի մէջ գոհացուցիչ արդիւնք տուաւ հեծանուաւոր շրջիկ ոստիկանութեան զրուցիւնը, որոշեց Պոլսոյ գլխաւոր կեդրոններուն մէջ ալ նոյն զրուցիւնը հաստատել։ — Ֆրանսական դեսպանը Կրթական նախարարին խոստացած է իր կառավարութիւնէն խնդրել որ Ֆրանսա զրկուելու Օսմանցի ուսանողներ մէկտեղ ընակին, եթէ հնար է, և տեղային իշխանութիւններէն օգնութիւն ընդունին։ — Թուրքիոյ երկրագործութեան զարկ տալու համար 6 քնիչ, 8 տնօրէն, 15 դեր տնօրէն և 15 ուսանող որոշուեցան։ Երկրագործական նոր կեդ-

րոններ ալ պիտի որոշուին : — Օսմ. Համալսարանի մը շինութեան 200,000 ոսկի յատկացուած է : Բայց որովհետեւ Բաղաքապետութիւնը Պոլսոյ քարտէսին պատրաստութեան ձեռնարկած է, առ այժմ 30,000 ոսկի ծախքով առժամեայ չէնք մը պիտի գործածուի նոյն նպատակով : — Նորաստեղծեան-Ճահիտի վերջին դատը տեղի ունեցաւ կիրակի, և ամբաստանեալը մամուլոյ օրէնքին 30րդ յօդուածին վերջին տրամադրութեան համաձայն անպարտ արձակուեցաւ, բայց անորոշ իմաստ ունեցող նախադասութիւններով անձնական դատախազին պատահին ու դիրքը ազարտած ըլլալուն համար 28րդ յօդուածին վերջին տրամադրութեամբ դատապարտուեցաւ հինգ ոսկի տուգանք վճարել և վճռագիրը Թաշի, Իգլաթ և Սպառն թերթերուն մէջ հրատարակել : Կ'ըսուի թէ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ վերաքննութիւն պիտի պահանջէ : — Վարչապետը Յոյն Պատրիարքարանի պատուիրակութեան զգացուցած է թէ օրինազանց պաշտօնեաները դատելու և պատժելու ձեռնհաս իշխանութիւնը Դատական նախարարութիւնն է, և թէ ուստի Պատրիարքարանը պարտի անոր միջոցով իր իրաւունքը պաշտպանել : — Պետական Խորհրդի ընդհանուր ժողովը չաբաթ գումարեցաւ Դատական նախարարին նախագահութեամբ, և Զոնկուլտագի նաւահանգստին, աղի մաքսանկէզութեան ու Բէօնանի հանքին գործերով զբաղեցաւ : — Տէֆթէրանէի վերապետը Մահմուտ Էսադ էֆ. Եւրոպա գնաց ուսումնասիրել կալուածական հարստութեան հիմը կազմող ըստ կամս փոխանցելի ստացուածներու սեփականութեան դրութիւնը, որպէս զի յետոյ կարենայ գործակցել Էվզաֆի նախարար Համաստ փաշայի հետ, որ առաջարկած է վագֆի դրութիւնը ջնջել և ամէն ստացուած ուղղակի կամ անուղղակի ժառանգորդներու փոխանցելու օրէնք մը հաստատել : — Օսմ. զեապանները Բ. Դրան հաղորդեցին թէ նեղուցներու խնդրին վրայ ոչ բանակցութիւն, ոչ իսկ կարծիքի փոխանակութիւն, եղած է երբեք մեծ տէրութիւններու միջեւ : Պոլսէ ալ կը հեռագրուի Եւրոպա թէ բանակցութիւն այն ժամանակ պիտի կատարուի, երբ Թուրքիոյ նաւատորմը զօրաւոր վիճակ մը ստանայ : — Զեռնհաս իշխանութիւնը կ'ուսումնասիրէ Անգղիական ընկերութեան մը ծրագիրը, որով կ'ուզուի Ատանայի և Գոնեայի նահանգներուն մէջ նոր դրութեամբ ատաղձ կտրել անտառներէն, արտերը ոռոգել և ճահիճները չորցնել : — Արտաքին գործերու նախարարութեան առաջարկով զանազան պատուանշաններ տրուեցան կարգ մը օտարազգիներու, որոնք Սուլթանին

նին գահակալութիւնը օտար վեհապետներու պաշտօնապէս ծանուցանող պատուիրակութիւններուն օժանդակած էին : — Հրէական գաղթականութեան մը համար վիճակահանութեան ծրագիր մը կ'ուսումնասիրուի : Կ'ուզուի ագարակի մը մէջ 100 Հրեայ ընտանիք հաստատել, իւրաքանչիւրին 100 արտավար հող և բաւական արջառ ու երկրագործական գործիք տալով : Ծախքը կ'ենթադրուի մէկ միլիոն ֆրանք, որու կէսը խոստացուած է Հրեայ գաղթային ընկերութենէ մը : — Ելեւմտական նախարարութիւնը զանազան կողմերէ եղած հարցումներու պատասխանեց թէ անխտիր պէտք է առնել սրբուած բոլոր այն դրամները, որոնց վրայ Օսմ. դրամի հետք կը գտնուի :

Նահանգներ. Ճավիտ փաշա Սեպ. 13ին Պիքա հասաւ, և Ալպանիացիներուն չորս ամբոյցները քանդեց : Յաջորդ օրը Լուճայի Ալպանիացիները Օսմ. բանակետղին վրայ յարձակեցան : Կոնստ. 6 ժամ տեւեց : Պիքա գիւղը մասամբ հրոյ ճարակ եղաւ : Օսմ. զօրքերէն 4ը մեռան և 3ը վիրաւորուեցան : Ալպանիացիները 30 մեռեալ կամ վիրաւոր ունեցան : Սեպ. 13ին Օսմ. Թնդանօթաձիգ զօրքերը ուժակոծեցին Բուլգարիան գիւղը, Ճավիտ փաշա օգնական զօրք ուղեց : Կ'ըսուի թէ Ճավիտ փաշայի ղեմ կը գտնուին 1,500 Ալպանիացիներ, որոնք յաջողած են համախմբուիլ հակառակ զօրքերու ներկայութեան : — Սէլանիէի Սեպ. 16 թուականով կը հեռագրուի Թաշի թէ Ալպանիայէ եկած լուրերը կացութիւնը չատ ծանրակշիռ կը ցուցնեն : Բազմաթիւ Ալպանիացիներ հաւաքուած են Ճավիտ փաշայի զսպողական փորձերուն դիմադրելու համար : Ալասայի և Տուրի բնակիչները իրենց գիւղերու աւերման վրէժը լուծելու համար յարձակեցան Փրիշթինա գացող ջոկատի մը վրայ : Զինուորական իշխանութիւնները եռանդով կ'աշխատին այս շարժումները զսպել : — Տրամայի Օսմ. Գոմիթէն տեղւոյն Յոյներն ու Պուլկարները հրաւիրեց հաշտութիւն գոյացնելու համար և յաջողեցաւ : — Նախարարաց Խորհուրդը Եէմէնէ և Օսմ. ուրիշ մասերէ գոհացուցիչ նոր լուրեր առած և Եէմէն նորէն զինուոր զրկելու համար խորհրդակցութիւններ ըրած է : — Եէմէնէ կը տեղեկագրուի թէ այս պահուն նահանգին մէջ իբր 30,000 զօրք կը դրոշմուի Թահսին փաշայի հրամանին ներքեւ : — Տիարպէթիի կուսակալը կը հեռագրէ թէ նահանգին մէջ ասպատակող Րէմազլը Մուսթաֆա անուն նշանաւոր աւազակապետը տեղական կառավարութեան անձնատուր եղած է : — Մուսուլի նահանգին տէֆթէրտար կարգուեցաւ ելեւմտական պաշ-

տօնեաներէն Մարաշեան էֆ. — Պաշտպան չորս տէրութեանց հիւպատոսները ծանուցեր են Կրեւտէի գործադիր մարմինն թէ Կղզիին դատարաններէն տրուած վճիռները, որոնք ցարդ Աթէնքի մէջ կը վերաքննուէին, այսուհետեւ Հանեայի մէջ արտասովոր մարմին մը պիտի վերաքննուին, Իսկոյն ձեռնաբերուելէ անց արտասովոր դատարանին կազմութեան — Մէտինէի պաշպանման համար հեծելազուլ մը կը կազմուի Մինչեւ հիմա 200 հոգի գրուած են Նոյն քաղաքէն կը հեռագրուի թէ Հիճազի երկաթուղւոյ գիծն աւերող 35 Արաբներ ձերբակալուած և դատուելու համար Դամասկոս զրկուած են: — Պաքայէ կը հեռագրուի թէ Հատիքաթ-էլ-Հաճէի մէջ Իպն-էլ Բէշլտ և Էպուս-Սուսուտ ցեղերը արիւնալի ընդհարում մը ունեցան: Երկու կողմերու կորուստը աւելի քան 3,000 կը հաշուուի: — Կառավարութիւնը ասկէ առաջ Վիրան Շէհրի Միլլի աշիրէթին սպաննուած պետ Իպրահիմ փաշայի հետեւորդ Քուրդերուն յայտարարած էր թէ ներման պիտի արժանանայ ով որ յօժարակամ գայ և կառավարութեան յանձնէ զէնքերը և քաղաքին բնակիչներէն յափշտակած գոյքերը: Միլլի աշիրէթին ամբողջութիւնը իրենց զէնքերով ու ձիերով եկած յանձնուած էին տեղական խիսանութեան, որ անոնց ձեռքէն գրաւած էր 430 ջորի և աւանակ, 1,128 եզ ու կով, 142 ուղտ, 175 զամբիկ: Այդ աշիրէթին Քուրդերը վեց գիւղ փճացուցած էին, 240 տուն քանդած և 113 անձ սպաննած: Հիմա ալ հեռագրեր են Բ. Դուռը թէ, քանի որ կառավարութիւնը խոստացաւ ներել, պէտք է որ իրենցմէ գրաւուած գոյքերն ու կենդանիները իրենց վերադարձուին: — Էրզրումի կուսակալ ձէմալ պէյ ինուսի մէջ ձերբակալել տուաւ Թաճտին անուն հռչակաւոր Քուրդը, որ բազմաթիւ Հայեր սպաննած էր: Կուսակալը Բ. Դոնէն արտօնութիւն խնդրեց թոյլ չտալու համար որ ամուսնացած Քրիստոնեայ կիներ իրենց զաւակները լքելով Իսլամներու հետ նոր ամուսնութիւն կնքեն: — Խոփլին համար զրուեցաւ թէ այս տարի Մէքքէ պիտի երթայ Նայէ Ծըյէ Փէշէ Կիւմանայ թէ զօրքերու երկու ջոկատ, մէկը Օսմ. զինուորներէ, միւսը Եգիպ. զինուորներէ բաղկացած, պիտի ընկերանան Խոփլին: — Իփէքի կառավարիչ և զինուորական հրամանատար Իսմայիլ Հադզը պէյ Զէմաի մէջ Ալպանիոյ նկատմամբ կ'ըսէ թէ Ալպանիոյ մասին խօսեալներէն հարիւրին 80ը զեղչելու և 20ն ալ վերապահութեամբ ընդունելու է: Ալպանիոյ հիւսիսային մասին ժողովուրդը հարիւրին 90 հաւատարիմ է կառավարութեան և

բարենորոգումներու կը փափաքի: — Էնկիւրիւի մէջ Ակնցի Պետրոս անուն հարուստ Հայ, մը որ Օրթոտոքսութիւնը ընդունած էր, իր ամբողջ հարստութիւնը կտակած էր Էնկիւրիւի Յոյն հասարակութեան: Իր հօրեղբորորդին, բնական ժառանգորդը, բողոքեց այս կտակին դէմ: Յետոյ իրաւախոս եղան ան և հասարակութիւնը: Սակայն հօրեղբորորդին իր բաժինը ստանալէն ետքը դատ բացաւ Էնկիւրիւի մետրապօլիտին դէմ: Դատարանը անոր իրաւունք տուաւ, և վճռեց որ մետրապօլիտը ամբողջ հարստութիւնը օրինաւոր ժառանգորդին վերադարձնէ: Մետրապօլիտը չուզեց հնազանդիլ Պատրիարքարանի առանձնաշնորհումներուն յենով: — Տէրսիմի մէջ 54 ցեղերէն 53ը հնազանդութիւն յայտնելով հաւանեցան տուրքերը վճարել: Հայտէրանը ցեղն է միայն որ դժուարին և անմատչելի գիրքի մը վրայ բնակելով կը շարունակէ ըմբոստութիւնը: Այս ցեղին դէմ ալ ձեռք առնուեցան լուրջ միջոցներ: Դ. Զօրաբանակի ընդհանուր հրամանատար Իպրահիմ փաշա կը տնօրինէ հարկաւոր միջոցները և զօրքերուն խանդավառ սէր կը ներշնչէ հանդէպ Սահմանադրութեան: Գանի մը օր առաջ հարկւարպետ Յիքքի պէյ երկու վաշտ զօրքով, լեռնային 4 թնդանօթով և 2 խորանկէցով զրկուեցաւ, Հայտէրանը ցեղին բռնած դիրքին հարաւային կողմը գրաւելու հրամանով:

Հայ Ժող. Վարչապետին հետ Պատրիարքարանի պատուիրակութեան շաբաթ գիշերուան տեսակցութիւնը արդիւնք մը չունեցաւ: Վարչապետը կիրակի գիշեր նախարարներու խորհրդին հաղորդեց տեսակցութեան պարագաները և կարծիքի փոխանակութիւն մը եղաւ խնդրին վրայ: Երկուշաբթի Ներքին գործերու նախարարը այդ խորհրդակցութեան ելքը հաղորդեց Պատրիարքարանի գործակատարին, որպէս զի չորեքշաբթի Խառն Ժողովը ըստ այնմ խորհի և անմիջապէս տեղեկագրէ Վարչապետութեան և նախարարներու խորհուրդն ալ գիշերուան իր գումարման մէջ ելք մը տայ գործին: Խառն Ժողովը չորեքշաբթի լսեց պատուիրակութեան տեղեկագիրը և որոշեց սպասել նախարարներու խորհրդին որոշման: Ազգ. Ժողովը պիտի չգումարի մինչեւ որ այս բանակցութիւնները վերջանան: — Կաթոլիկ Հայերու Կ. Պատրիարք Տ. Տ. Սապապղեան ուրբաթ իր Կաթողիկոսութենէ հրաժարականը զրկեց Հոռմայ Պապին, քիչ օրէն ալ Պատրիարքութենէ հրաժարականը պիտի զրկէ Բ. Դրան: — Վեհ. Հայրապետին օծման առիթով, որ կիրակի տեղի պիտի ունենայ, Պատրիարքարանի կողմէ պատուիրակ պիտի չղրուի Էջմիածին, այլ միայն շնորհաւորական հեռագիր մը: — Երուսաղէմի Պատրիարքական տեղապահ Տ. Դանիէլ Մ. Վրդ., որու մեկնումը քիչ մը յապաղեցաւ պատ-

րիարքական տաճնապին պատճառով, Երուսաղէմէ նամակ ընդունած է թէ, երբ ազգէն և տէրութեանէն զօրացած երթայ Երուսաղէմ, իր չուրջ պիտի գտնէ մեծամասնութիւն մը որ զգուած է Կարապետ Վրդ.ի ապօրէն ընթացքէն: — Տ. Մատթէոս Վրդ. ինձեան էտիրնէ ուղեւորեցաւ իբրեւ քարոզիչ ու տեղապահ: — Բումէլի Հիսարի և Իւսկիւտարի գոլէճները և Ատաբաղարի Հայունհայ Վարժարանը ընդունած են Պատրիարքարանի առաջարկը Պապիկեան էֆ.ի որբերէն երեքը ձրիապէս կամ դրեթէ ձրիապէս դաստիարակելու: Միայն թէ Բ. Գոլէճ առ այժմ տեղ չունի և կ'սպասէ առաջին պատեհութեան և Հայունհայը նման պատճառով յանձնարարած է սպասել մինչեւ Հոկ. — Պատրիարքարանի կողմէ Երկրագործական նախարարութեան դիմում եղաւ որ Հալպալըի Վարժարանը ընդունուելիքներէն զատ եօթը աշակերտ ալ Պրուսայի երկրագործական վարժարանը ընդունուին: — Սէլանիկի նուագահանդէսներուն յանձնաժողովը որոշած է նուագահանդէսներուն հասոյթով Ատանայի 8 որբ դաստիարակել Պոլսոյ զբարոյներուն մէջ: — Երզնէ կը հեռագրուի թէ Հաճընի թաղապետութեան նախագահ Հ. էֆ. Բէճէպեան իր որդւոյն և 11 Հայ բանտարկեալներու հետ անպարտ արձակուած է: — Ատանայի մէջ բանտարկեալ Կէօքտէրէլեան էֆ. աքսորի դատապարտուած է և կը բողոքէ այս վճռին դէմ, ըսելով թէ վարչական եղանակով տրուած է և ոչ թէ դէմ առ դէմ դատավարութեամբ: Նոյն քաղաքի երեւելիներէն Կիրակոս էֆ. Քէչիչեան, որ բանտարկուած էր հօն, անպարտ արձակուելով մայրաքաղաք եկաւ: — Տր. Շէփրոյ շատ տխուր գոյներով կը պատկերացնէ Ատանայի և չրջակայից կացութիւնը: Տարւոյն ամէնէն նպաստաւոր այս ամսոյն մէջ, կ'ըսէ, 1,900 հոգիի ուտեստ կը բաշխուի: Գործերը կայուն վիճակ ունին, յուսահատութիւնը ընդհանուր է, կարկուտը մնասեց հունձքին և յետոյ մարախ երեսան ելաւ մեծ առատութեամբ: — Մարաշի մէջ երկու որբանոց բացուած է, ուր ի մօտոյ 200 որբ պիտի զետեղուին: Այնթապի մէջ ալ երկու մեծ շէնք վարձուած է 500 որբի համար: — Ատապաղարի աղգայիները Ատանայի 20 որբ խնդրած են Արմաշի Դպրեմանքին մէջ դաստիարակելու համար: Արմաշի Խնամակալութիւնն ալ որոշած է 10 որբ դաստիարակել իր ծախքով: — Պատրիարքարանէ կը ծանուցուի թէ Տ. Գնէլ Մ. Վրդ. Գալէմբէրեան և Չայեան Յովհ. էֆ. հրաժարած չեն վարչական պատուիրակութենէ և դարձեալ Ատանա պիտի երթան: — Ալիւրի վաճառական Արխանեան էֆ. յանձն առաւ Աղդ. Հիւանդանոցին մէջ հացի փուռ մը շինել իր անձնական ծախքով: Յատակացիքը պատրաստ է և ի մօտոյ շինութեան պիտի ձեռնարկուի: Հոգաբարձութիւնը կը յուսայ որ յետոյ

բարեւէրներ պիտի գտնուին ալիւր և ցորեն նուրոյ: — Աղթամարի վանքը թալանողներուն ինքնութիւնը և վանքին փաստը երեսան հանելու համար կադմուած յանձնաժողովը ամբողջացաւ անդամի մը ընտրութեամբ: Այս հերոսներուն և գաւառներու մէջ անկրօնութիւն քարոզողներու դէմ գործածելի միջոցներուն վրայ խորհելու համար չորեքշաբթի վարդապետները, հինգշաբթի ալ քահանաները ժողովի հրաւիրուեցան Պատրիարքարանին չրջանակին մէջ: — Հաճընէ կը գրուի թէ տեղւոյն Մծընայ Հայրապետի վանքին մէջ զինուորներ հաստատուած են: — Չէյթուցի 20 Հայեր լեռը ապաստանած էին չվստահելով Մարաշի պատերազմական ատեանին և մասնաւոր քննիչ մարմին մը պահանջելով Պոլսէ: Ներքին գործերու նախարարութիւնը Հալէպի կուսակալութեան գրած է որ անկողմնակալ անձ մը զրկէ Մարաշ և հոն քննութիւն բանայ, խնդիրը չմեծցնելով: — Վարչապետը պատկանեալ իշխանութիւններուն հրամայեց Հալպալի երկրագործական վարժարանին մէջ զիշխութիւն ընդունիլ Ատանայէ, Վանէ, Մուշէ և Բաղէշէ բերուած 16 Հայ ուսանող: — Ներքին գործերու նախարարը, որ Ատանայի փոխ կուսակալին հեռագրով հարցումը ըրած էր Հաճընի 27 Հայերու նկատմամբ, որոնք առանց դատապարտուած ըլլալու Տէօրթ Եոլի մէջ բանտարկուած և յետոյ Փայասի զնաքն փոխադրուած էին, սա պատասխանն առաւ թէ իրողութիւն է այդ և թէ սակայն հրահանգ տրուած է որ անոնք Ատանա վերադարձուին: — Անցեալները զրոյց ելաւ թէ Կիպրոս գաղթած Հայեր Ռուսիոյ դիմած են Օրթոդոքսութիւն ընդունելու համար: Լ. թէ-քէ կը գրէ թէ Ռուսիոյ Արտաքին գործերու նախարարին եղբայր և Ռուսիոյ Մինոդին ընդհ. պրոկուրոր Մ. Իլվոլսքի յայտարարած է թէ Թրքահայերու Ռուս Օրթոդոքսութեան դիմումը ջերմազին ու մեծ համակրանքով պիտի ընդունուի ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, և Ռուս Եկեղեցին շատ գոհ պիտի ըլլայ իր ծոցին մէջ ընդունելով Հայերու պէս ուշիմ, գործունէայ և յուսալից ապագայ ունեցող ցեղ մը: — Տիար Գէորգ Մկրտիչ Տէր Գէորգեանց Նոր Զուգայէ 1,087½ զբան (20 Անգղ. ոսկի և 6½ չիլին) զրկեց իբրեւ արգիւնք հանգանակութեան մը ինպատու Հայաստանի սովետներու և Կիլիկիոյ աղէտեալներուն: — Մամուլի վաղեմի աշխատաւոր և աղգային ծանօթ գործիչ Աբրահամ էֆ. Այվազեան երկուշաբթի գիշեր մեռաւ Աղդ. Հիւանդանոցին մէջ: Երկուշաբթի տեղւոյն մատրան մէջ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ արժանավայել կերպով, և յետոյ մարմինը Գանտիլի փոխադրուեցաւ ամբողջութեամբ համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Պատասխանաբար — Լարիշ Ս. Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏԵՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՐ ՊԵՏԱԿԱՆ

Յինճանճըլար եղբուշու, Ամերիգան խան

ՀԱՏՈՐ ԿՐ.
ԹԻՒ 39

ԼՐԱԲԱԺՆԻ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

1909
Սեպ. 27

Մայրաքաղաք. Երևանական բարենորոգման յանձնաժողովը երեքշաբթի իր առաջին նիստը դուժմարեց Երևանական նախարարին նախագահութեամբ նախարարը նախ դրուատեց օտարազգի երեք անդամներուն (Ֆրանսացի, Իտալացի և Անգղիացի) արդիւնաւոր աշխատութիւնը Բումէլիի նախագահութեան մէջ և յայտնեց թէ հիմա աւելի մեծ ծառայութիւն կ'սպասուի անոնցմէ ընդարձակ ասպարէզի մը մէջ և Ապա Օսմանցի երեք անդամներուն դառնալով կոչում ըրաւ անոնց հայրենասիրութեան և վստահութիւն յայտնեց անոնց թանկագին աշակցութեան վրայ և Օտարազգիներուն կողմէ Իտալացի Մ. Մախա պատասխանելով յայտնեց թէ իրենք մէկ փափաք միայն ունին, օգտակար ըլլալ, և թէ քաղաքականութեան հետ գործ պիտի չունենան, Օսմանցիներուն կողմէ ալ Աթա պէյ պատասխանեց և շնորհակալութիւն յայտնեց և Յանձնաժողովը պիտի դուժմարի շաբաթը երեք անգամ, երկուշաբթի, երեքշաբթի և հինգշաբթի օրեր: — Միւշիք Քամիոնովէնէր փաշա հանգստեան կոչուեցաւ 7,500 դան. ամսաթոշակով: — Ֆէթվա Էմինի անուանուեցաւ կրօնական հետադասութիւններու ժողովին նախագահ Էսատ էֆ., որու յաջորդեց Պոլսոյ երեսփոխաններէն Հոճա Մուսթաֆա Ասըմ էֆ.: — Մարտէ մինչեւ Օգոստիսկիդը Պոլսոյ մէջ 401 հոգի հիւանդացած է ժանտառնիդով, որոնց 128ը մեռան և 270ը դեռ առողջացած չեն: — Տէֆթէրհանէի վերատեսուէրը, նկատելով որ Թուրքիոյ մէջ օտարներու կալուածատէր ըլլալու մասին կնքուած պայմանագիրը Պուլկարիպէ ստորագրուած չէ, յայտարարեց թէ պէտք չէ կալուածագիր տալ Պուլկարապատակներու: — Արտաքին գործերու նախարարը Աւստրիացի իր պաշտօնակցին պատասխանեց թէ Օսմանցի վաճառականները և արհեստաւորները խումբ խումբ պիտի չըջին ու այցելեն Աւստրիական այն քաղաքները, որոնց կը շահագործուին իրենց արուեստին և զբաղման բերամբ: — Հէրէքէի գործարանին տնօրէնը Ներքին գործերու նախարարութեան հաղորդած է թէ կըրնայ 10-20 տարեկան 4-5 հարիւր Կիլիկիացի որուէի ընդունիլ գործարանին մէջ և զանոնք անկախ ապրուստի տէր ընել՝ երկիրն ալ քանի մը հարիւր արուեստաւորով օգտելով: Հարկ է միայն կերպով մը անոնց ճամբու ծախքը հոգալ, նաև ապրուստը՝ մինչեւ որ արհեստ սորվին: Գոր-

ծարանը 60-տարեկան հաստատութիւն է և հետզհետէ կը կատարելագործուի: Կը պատրաստուին հոն ֆէս, ֆանէլա, գուլպայ, ասուի, շայաք, գորգ և մետաքսէ կերպաներ: — Ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը պատերազմական ատեանի ազդարարութեամբ հրահանգ տուաւ անմիջապէս ձերբակալել կարգ մը հակասահմանադրականներ, որոնք մզկիթներու մէջ խռովարարական յայտարարութիւններ կ'ընեն կրօնականի հազուստով: — Ֆրանսացի զօրաշնչիկները չորեքշաբթի մեկնեցան: — Ստանալի պատերազմական ատեանը կազմող մարմինը մայրաքաղաքս վերադարձաւ: — Երևանական նախարարը անցեալ շաբթու մաքսատունն այցելելով նշմարեց որ պաշտօնեաները ծանօթներու և բարեկամներու հետ նստած կը տեսակցին: Ուստի ընդհ. տնօրէնին հրամայեց այդ տեսակցութիւնները արգելել գործի ժամանակ: — Մաքսային բոլոր տեսուչներուն պատուիրուեցաւ մաքս չառնել Կրթական նախարարութեան արտօնութեամբ բացուած վարժարաններու համար բերուած առարկաներէ: — Հանրօգուտ գործերու նախարարին յանձնարարութեամբ Մարդահամարի վարչութեան հրամայուեցաւ Ղալաթիոյ և Հայտարարիայի սալոններուն մէջ մէյմէկ պաշտօնեայ պահել՝ ճամբորդներէն ուղղորդին անցագիր տալու համար անմիջապէս: — Պատրալի նորընտիր կուսակալ Սիւլէյման Նազիֆ պէյ իր պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ: — Ազգ. Դրամատան տնօրէն Անգղիացի Սըր Էրնէսթ Քոթէլ նշանաւոր Անգղիացի տնտեսագէտի մը հետ մայրաքաղաքս եկաւ և տեսակցեցաւ Երևանական նախարարին հետ: — Օսմ. պատուիրակութիւնը, որ Լիվաթիա պիտի երթար, դեռ մեկնած չէ: Նախագահը, Արտաքին գործերու նախարար Րիֆաթ փաշա, քանի մը օրէ ի վեր անհանգիստ է: — Անցեալ շաբթու Սպանիական դեսպանատան Պէոյիւքտէրէի ամարանոցին մէջ 40,000 ոսկիի արժողութեամբ գոհարեղէն, սեղանի սպաս և այլազան թանկագին առարկաներ գողցուեցան: — Ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը հրամայեց խիստ միջոցներ գործածել այնպիսիներու դէմ որոնք կը մերժեն 50նոց և 100նոց մէթալիկները առնել: — Մաքսատան մէջ 37 Հայ բռնակիր ընդունուեցան:

Նահապէշ. Կեսարիոյ շրջականներն ասպատակող և սարսափահար ընող Արապողու Մէհմետ Օգոս. 26ին ոստիկաններէ հետապնդուած միջոցին կը փորձէ քարայր մը պապատանիլ, և անձնատուր ըլլալու համար 10 վայրկեան միջոց կը խնդրէ: Բայց անձնասպան կ'ըլլայ: — Հաճընէ կը դրուի թէ ժանտառնիդը ճարակած է այդ կողմերը: —

Յուսանկան թերթ մը կ'ըսէ թէ խուլ զրգոսութիւն
կը տիրէ Սամոսի իշխանին դէմ, որու ապօրինի
արարքները ծայրագոյն աստիճանին հասած են —
Մուսուլէ Սեպ. 21 թուականով կը հեռագրուի
թէ Մուսթաֆա Փազըլ փաշայի հրամանատարու-
թեամբ զրկուած զինուորական զօրութիւնը նուա-
ճեր է Պաղեսնի մէջ անդորրութիւնը խանդարող
աւազակները — Ատանայի փոխ կուսակալը կ'ի-
մացնէ թէ հաստատուելը Օսմ. որբանոցին մէջ
գետեղելու համար Սոյ կաթողիկոսական փոխա-
նորդին կողմէ յանձնուած 15 և 35 քէի գայմազա-
մութեան կողմէ զնկուած 7 որբ Հաճընի մէջ հաս-
տատուած առժամեայ որբանոցներուն մէջ գետեղ-
ուեր են Տէօրթ Եօլի մէջ 400 որբ պարունակող
չէնք մը մէկ անոթուան համար վարձուեր է —
Ատանայէ կը ծանուցուի թէ Սիսի մէջ շաքարէ
մը ի վեր սկսուած են ոչ-Խալաֆներու զինուորագ-
րութեան գործողութիւնները — Մէտինէն պաշտ-
պանելու նպատակաւ ուղտի վրայ հեծած կամա-
ւորներու գունդի մը կազմութեան համար արդէն
200 անձեր արձանագրուած են Տեղային վարչա-
կան խորհուրդը որոշեց անոնց թիւը աւելցնել —
Ալպանիական շարժումին պետերը, որոնք դի-
մում ըրած էին Յոյներուն, հիմա ալ դիմում ըրին
Պուլկարներուն և Ուլահներուն, որոնք զրամ
տուին անոնց իրենց գաղափարները իրականացնե-
լու համար, կ'ըսէ Յոյն թերթ մը Այս շարժումին
ծրագիրն է կատաղաբար պայքարել Յոյն տարրին
դէմ որ այս գաղափարին չէ միացեր — Թափէ
էֆէնդէ կ'իմանայ թէ Մակեդոնիա հրոսախուժման
զրկելու համար Պուլկարիոյ մէջ պատրաստութիւն-
ներ կը տեսնուին Ճոմասա Պալայի կողմէ Թուր-
քիա հրոսախուժման զրկել սկսուած է Մինչեւ
հիմա սահմանադուլը անցած են 40 հոգի, որոնք
հինգ մասի բաժնուելով ցրուած են Տրամայի, Սէ-
րէզի, Թիմուրհիսարի, Նէվրոքոփի և Բաղլըզի կող-
մերը Օսմ. կառավարութիւնը զանոնք նուաճելու
միջոցներ ձեռք առած է — Արծաթի հանք մը
գտնուեցաւ Էրզրումի Դերջան գաղային մէջ —
Իզմիրէ կը ծանուցուի թէ Օսմ. նաւաբաժինը ցամաք
զօրք հանելու փորձեր կատարեց յաջողութեամբ և
Յետոյ զօրքերը իրենց նաւերը վերադարձան — Սիւ-
րիոյ նահանգին այս տարուան առասնորդի հասոյթը
գանձումի կանոնաւոր եղանակին շնորհիւ նախորդ
տարուանէն 40,000 ոսկի աւելի եղած է — Սէլա-
նիկէ կը հեռագրուի թէ Երիտասարդ Թուրքերու
երկրորդ համաժողովը գումարուեր է 82 անդամ-
ներով միայն Որոշումները զաղտ կը պահուին
Զրոյց կայ թէ Ժողովը պիտի խորհրդակցի Ալպա-

նիւոյ մէջ անդորրութիւնը վերահաստատելու միջ-
 ջոցներուն վրայ: — Գասթէմունիիէ կը գրուի թէ
 հոն պտղատու ծառերը այս տարի այնքան արտա-
 բերք տուին որքան երբեք տեսնուած չէր: Ամէ-
 նէն ընտիր խնձորին պատմանը (6 քաշ) 100 փա-
 րա է, դեղձինը՝ 50 փարա և խաղողինը՝ 3 դահա:—
 Տէտէաղաճի միւթէսարրըֆի նախորդ տղնական Յա-
 կոբ Սապիթ էֆ. Թըրնովաճըզի դայմագամ ան-
 ուանուեցաւ: — Սէլանիկի նաւահանգստի ընկե-
 րութեան և տեղւոյն Սերպ հիւպատոսին մէջտեղ
 համաձայնութիւն մը կնքուած է Սերպիոյ արջա-
 ուին արտածումը դիւրացնելու համար: Ստորագ-
 րուած պայմանագրութեան մը համեմատ, նաւա-
 հանգստի ընկերութիւնը յանձն կ'առնէ իր ձեռքով
 չէնքեր կառուցանել Սէլանիկի ճամբով արտածելի
 կենդանիներուն և ապրանքներուն իւր մթերա-
 նոց գործածելու համար: Միշտ պատրաստ տեղ
 պիտի գտնուի այդ չէնքերուն մէջ 400 կովի, 500
 ոչխարի և 400 խոզի համար: Ասոր փոխարէն
 Սերպ կառավարութիւնը կը խոստանայ տարեկան
 27,000 ֆրանք վճարել նաւահանգստի ընկերու-
 թեան: Մթերանոցներուն շինութիւնները սկսած
 են արդէն: — Եէմէնի Զին. հրամանատարը կա-
 ցութեան ծանրութեան պատճառաւ Պատերազմա-
 կան նախարարութենէն պահանջեց որ անմիջապէս
 40 վաշտ զօրք զրկուի, եթէ ոչ՝ պիտի հրաժարի
 Նախարարաց խորհուրդը կը ջանայ Արաքներուն
 հետ համաձայնելու եղանակ մը գտնել: Այս նպա-
 տակաւ Խորվը Մէքքէ ուխտի կ'երթայ Սուլթա-
 նին անունով Իմամ Եահեայի վրայ ազդեցութիւն
 բանեցնելու համար, կ'ըսէ Նայե Ֆաշե Փէէէ: —
 Եէնիճէ-Վարտարի կողմի ալ 70 հոգիէ բաղկաց-
 եալ Պուլկար հրոսախումբեր երեսնս ելան: —
 Մանասթըրի կուսակալը երէկ Ներքին գործերու
 նախարարին գրեց թէ Պուլկար աւազակախումբ
 մը Զիկուրի գիւղէն երկու տղայ յափշտակեց և 50
 ոսկի տուգանք կը պահանջէ տղաքն արձակելու
 համար: Երկրորդ հեռագրէ մը կ'իմացուի թէ եր-
 կու տղոց մէկը արձակուած է: — Եանեայէ կը
 գրուի թէ հռչակաւոր Յոյն աւազակ Եորկի, որ
 Վեչլունսի և Գաֆթանի գիւղերն ու շրջակաները
 սարսափի մատնած էր, ձերբակալուեցաւ: Խոստո-
 վանեցաւ թէ իր երկու ընկերները, Խրիսթօ և
 Միթրօ, երկու օր առաջ իրմէ բաժնուելով Յու-
 նաստան ապաստանած էին:

Հայ ժողով Կ'ատուգուի թէ նախարարներու խորհուրդը չորեքշաբթի գիշերուան իր նստին մէջ չէ կրցած զբաղիլ Պատրիարքական հրաժարագրին խնդրով, որ հետեւեալէս կը մնայ կերակի գիշեր-

ուան նստին: — Զորեքչաքթի խառն ժողովը ընդարձակ շրջաբերական մը պատրաստեց, որով առաջնորդներուն կը պատուիրուի ուշադրութեամբ հսկել կրօնի և եկեղեցիի դէմ գործող բոլոր հերոսներուն վրայ: — Հինգչաքթի իւր յիսուն քահանաներ ժողովեցան Գումգափուի Մայր եկեղեցիին մէջ և Պատրիարք Հօր ուղղեալ նամակ մը ստորագրեցին, որով կը խնդրուի Փոխանորդ Հօր ձեռքմը յառաջիկայ հինգչաքթի ժողովի հրաւիրել մայրաքաղաքիս բոլոր եպիսկոպոսները, վարդապետները և քահանաները՝ խորհրդակցելու համար այն միջոցներուն վրայ որոնց պէտք է դիմել բարոյականի և կրօնի պաշտպանութեան համար: — Նոյն օր գումարեցաւ նաեւ Աղթամարի խնդրին համար կազմուած վարչական յանձնաժողովը, և որոշեց լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալու համար յառաջիկայ նստին հրաւիրել Ճանկիւլեան և Թէքէեան էֆէնդի: — Զէյթունէ հեռագրուեցաւ Պատրիարքարան թէ երկիւղ կայ որ տեղային զինուորական իշխանութիւնը չըջակայ Իսլամ քաղաքներու և գիւղերու մէջ տեղաւորէ Զէյթունցիները: Վարչութիւնը, վստահ ըլլալով հանդերձ թէ կեդրոնին մէջ այդպիսի մտադրութիւն չկայ, որոշեց Պատերազմական նախարարութեան դիմել և խնդրել որ անգործացուցիչ հեռագիր մը ղրկէ Զէյթուն: Ենթ Ղաչէթ կիմանայ Ներքին գործերու նախարութենէն թէ անհիմն և անտեղի է այս պատմութիւնը: Ուրիշ Թուրք թերթեր ալ կը հերքեն զայն: — Դարձեալ, Զէյթունէ կը հեռագրուի Պատրիարքարան թէ Մարաշի պատերազմական ատեանին կողմէ հոն զրկուած քննիչը Մարաշ վերադարձած է և 12 Զէյթունցիներու վրայ նախապէս զրկուած զինուորները վերստին սկսած են զանոնք հալածել: Նօրագոյն լուրի մը համաձայն 12էն հինգը արդէն յանձնուած են: — Թուրքայէ (Կիպրոս) կարգ մը զաղթականներ կը հեռագրեն Պատրիարքարան թէ այլևս չեն կրնար անտարբեր մնալ Ատանայի անցքերուն և պատրաստ են Ռուս եկեղեցիին դիմել: — Տէօրէթ Եոյի ազգայինները Պատրիարքարանի կ'աղերսեն կառավարութեան դիմել արձակել տալու համար տեղոյն փոխ առաջնորդ Տ. Սահակ քահանան և Պետրոս էֆէն, որոնք էրզրն տարուած են իրեն և մեղաւորուելու համար և լուր կայ թէ դատապարտուած են տեղոյն պատերազմական ատեանէն: — Գրիգոր Զօհրապ էֆէն, անձնուորաբար յանձն առաւ պաշտպանել Ատանայի մէջ կախաղան հանուած Գասապեան եղբայրներու մօր և քրոջ դատը, որոնք կը պահանջեն պատժել սուտ վկաները, մանաւանդ Գասապ Համաի անունով

մէկը, որ 800 ոսկիի պարագ մը ունէր սպաննալներուն: — Վարչապետը նպաստաւոր պատասխան տուաւ Պատրիարքարանի, որ խնդրած էր Թուրքերէնի մասին դիւրութիւններ ընծայել պետական վարժարաններ մտնել փափաքող Հայ ուսանողներուն, քանի որ ասոնք իրենցմէ պահանջուածէն աւելի դիտեն շատ ճիւղերու մէջ: — Դատական նախարարը ծանոյց Պատրիարքարանի թէ արտօնած է Շապին Գարահիսարի առաջնորդարանին և դպրոցին յաւելուածական շինութիւնները, բայց յանձնարարեց հոգ տանիլ որ հրովարտակով զծուած սահմաններէն դուրս շինութիւններ չըլլան այսուհետեւ: Որոշուեցաւ հաղորդել զայս Շապին Գարահիսարի վարչութեան, նաեւ շրջաբերականով մը գաւառային բոլոր վարչութիւններուն: — Նպաստի միջազգային յանձնաժողովը Եւրոպայի կողմէ պիտի ուղղէ, տեղեկութիւններ տալով Ատանայի և չըջակայից թշուառներուն թիւին և վիճակին և ցարդ անոնց մատուցուած օգնութեան վրայ: — Պէյրութի Ս. մերիկեան ընդհ. հիւպատոսին նախագահութեամբ կազմուած հանգանակիչ յանձնաժողովին տեղեկագրէն կը տեսնուի թէ մինչև 0գոսի վերջը 840,000 դահ. հաւաքուած է Սիւրիոյ, Եգիպտոսի, Ամերիկայի և Անգղիոյ մէջ, ծախսուած է 700,000 դահ. և այժմէն 600 ոսկիի արմօք զնուած է ձմրան համար: — Արամ էֆէն, Ս. մերիկեան և Սեպուհ էֆէն, որոնք Ատանա զրկուած էին պատերազմական ատեանին օժանդակելու համար իրեն հարցաքննիչ և որոնց ազաջինը յետոյ Անթաքիա զրկուեցաւ, մայրաքաղաքս վերադարձան: Ատանայէ կը գրուի թէ Կիրիկիոյ Կաթողիկոսը Մէրսինէ հոն ժամանած և պատուով ընդունուած է տեղային իշխանութիւններէն: — Անթաքիոյ պատերազմական ատեանը իր պաշտօնը աւարտած է: Տրուած վճիռները չհրատարակուեցան, սակայն 430 բանտարկեալ կայ, որոնց ոչ մին Հայ է, կ'ըսուի: — Բալուէ կը գրուի Պատրիարքարան թէ Թաֆուր, և Սաիտ և Հաչիմ պէյերու փոխանորդները Հայու մը 40 տարուան սեփականութիւնը գրաւեցին՝ կառավարութիւնը խաբելով: — Զորեքչաքթի (Սեպ. 22) Պիթլիսի մէջ Դարեգլին անունով մէկը գինով վիճակի մէջ վէճ մը կ'ունենայ մրգալաճառ Միրզէի հետ: Վերջինս եղբայրը ընկերոջ մը հետ կրօնական հանգամանք ընծայելով վէճին՝ Դարեգլինի դէմ կը գրգռէ շուկացիները, որոնք իսկոյն կը խմբուին: Բարեբախտաբար շուտով ոստիկաններ կը հասնին, Դարեգլինը կառավարչատուն կը զրկեն և գրգիջները դատական իշխանութեան կը յանձնեն: — խառն ժողովը ուրբաթ գումարուեցաւ և Աղգ. զանազան խնդիրներով զբաղեցաւ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԵՆՔԸ

Յօդ. 11. Լրագիրներու եւ օրական կամ պարբերական հրատարակութեանց պարունակութեան համար տրամադրուած օրինական պատիժները կը գործադրուին, 1) վարիչ պատասխանատուին եւ կամ արտատպողին նկատմամբ, 2) յօդուածի հեղինակին, 3) տպագրիչին, 4) վաճառորդին կամ ցրուիչին նկատմամբ: Յորչափ պատասխանատուութեան այն կարգին մէջ յիշուած անձերէն մէկուն նկատմամբ հետապնդութիւնը անկարելի չէ, ո՛չ մէկ դատ չկրնար բացուիլ անոնց նկատմամբ որոնք յաջորդ աստիճաններուն վրայ կը գտնուին: Արտատպողները եւ, բացի յօդուածագրէն ու պատասխանատու վարիչէն, իրր մեղսակից կը նկատուին: Թերթին կամ հրատարակութեան սեփականատէրը պատասխանատու է վնասի հատուցման: — 12. Այն անձը որ ինքզինքը նիւթապէս ու բարոյապէս վնասուած կը նկատէ թերթերու եւ օրական ու պարբերական հրատարակութեանց պարունակութենէն, կրնայ դատ բանալ այն անձին դէմ որուն պատասխանատուութիւնը ճշտուած է Յօդ. 11ի մէջ, եւ վնասուց հատուցում պահանջել, առանց նախապէս բողոք մը ուղղել ստիպուած ըլլալու: Դատարանը եղած հրատարակութեան հետեւանօք դատախազին առթուած նիւթական ու բարոյական վնասին համեմատութեամբ դրամական հատուցում մը կ'որոշէ, բացի ներկայ օրէնքով որոշուած տուգանքի կամ բանտարկութեան պատիժէն: Ասկէ զատ, վճիռը նոյնութեամբ կը տպուի թերթին կամ հրատարակութեան առաջին կամ երկրորդ թիւին մէջ, երբ տպել չուզուի, յիսուն ոսկի տուգանքի պատիժ կը տրուի: Դատարանը նաեւ կրնայ հրամայել որ վճիռը տպուի մէկ կամ աւելի թերթերու մէջ, դատապարտեալին ծախքով: — 13. Թերթեր եւ օրական ու պարբերական հրատարակութիւններ ամէն տեսակ դատաւարութիւններ, ամէն պաշտօնական ժողովներու որոշումներ կրնան հրատարակել: Միայն թէ ոչ մէկ պարագայի մէջ, դատարանի եւ ըստ կանոնի դադանապէս գումարուած պաշտօնական ժողովի մը խորհրդակցութիւնները կարելի չէ հրատարակել: Հրատարակուած դատաւարութիւններէն ետքը տրուելիք վճիռներն ալ պէտք է հրատարակել: Այս յօդուածին տրամադրութեան հակառակ շարժողներէն հինգ ոսկիէն մինչեւ 25 ոսկի տուգանք կ'առնուի: — 14. Հրապարակային դատաւարութեանց ատեն հանրային բարոյականի հակառակ նկատուող բացատրութեանց հրատարակութիւնը դատարանը կրնայ արգելել: Անոնք որ արգելուած բաները կը հրատարակեն երկու ոսկիէն մինչեւ

տասը ոսկի դրամական տուգանքի եւ կամ 24 ժամէն մինչեւ մէկ շաբթուան բանտարկութեան դատապարտուին: — 15. Օրէնքներու եւ կանոններու պաշտօնապէս ծանուցուելէն առաջ անոնք հրատարակութիւնը արգելուած է: Հակառակ ընթացքի մէջ գտնուողներու նկատմամբ երկու ժողովէն մինչեւ տասը ոսկի դրամական տուգանք կ'որոշուի: Եթէ պէտք տեսնուի, իրենց հրատարակած թուղթերն ալ կը գրաւուին: — 16. Օրէնքներու մէջ ճանչցուած կրօնքներէ, դաւանանքներէ եւ տարրերէ մէկը նախատելու եղանակով երբ հրատարակութիւն մը ըլլայ, 11րդ յօդուածին համաձայն պատասխանատու եղող ան մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան կը դատապարտուի, եւ 20 ժամ. ոսկիէն մինչեւ 1 ժամ. ոսկի դրամական տուգանք կ'առնուի, եւ կ'այս երկու պատիժներէն միայն մէկուն կ'ենթարկուի: Կրօնքներու եւ դաւանանքներու մասին պայցոյցներու վրայ հիմնուած ուսումնասիրական փրկստիպական յօդուածներ նախատինք չեն նկատուիր: — 17. Երբ պատժական օրէնքին երկրորդ լսուած մէջ յիշուած ոճիրները գործել տալու համար ուղղակի կերպով զրոյսի յօդուածներ հրատարակուին, 11րդ յօդուածին համաձայն պատասխանատու եղողը իրր այդ ոճիրները իրականապէս գործող կը նկատուի, եւ ըստ այնմ կը պատժուի: Բայց երբ յիշեալ զրգուցումներուն գործնական արդիւնքը չտեսնուի, ցմահ աքսորի պատժին կ'ենթարկուի: — 18. Երեք ամիսէ մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին եւ տասը ոսկիէ մինչեւ հարիւր ոսկի դրամական տուգանք կ'ենթարկուին անոնք որ մէկը անպատուող կ'վարկաբեկ ընող յօդուած մը կը հրատարակեն կամ այդ կարգի հրատարակութիւն մը ընեն սպառնալիքով մէկէն դրամ կ'առնեն, կամ ու կերպով չահախնդրութիւն կ'ընեն, եւ կամ դրանք կը յանդգնին: — 19. Անոնք որ անշուրտ եւ կամ չինձու եւ ալափոխուած, եւ անհիմն կերպով մէկուն վերադրուած թուղթեր հրատարակեն եւ կ'արտատպեն — եթէ այդ հրատարակութիւններն ու արտատպումները հանրային անդորրութիւնը վրդովելու պատճառ եղած եւ այդ ալ չար դիտումով կատարուած է — վեց միսէն մինչեւ երկու տարուան բանտարկութեան հինգ ոսկիէն մինչեւ հարիւր ոսկի դրամական տուգանքի կը դատապարտուին, եւ կամ այդ երկու պատիժներէն մէկով կը պատժուին: (Շարունակ)

Պատասխանատու վարիչ Ս. Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏԵԱՐԱՆԻ Ա. ԵԱՌՈՐ ՊՅՈՒՆԵԱՆ

Ֆինանսերու եղողը Ս. Ա. Երիզան Խան

ԿԱՐԵԻՈՐ

Նոր Երգարանը, «Հոգևոր Երգարան Եղանակներով» պատ-
րաստ է վաճառման համար: Գինն է 15 դահ. (երեք քա-
ռորդ մեծիտ): Թղթատարով մեկ օրինակ ընդունիլ ուղղորդ
2 $\frac{1}{2}$ դահ. առելի պիտի զրկեն թղթատարական ծախքի համար:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԵՐԿՈՒ ԳԻՐԳԵՐ

ԳԱՂՏՆԻՔ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ, ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ԵՒ
ԵՐԿԱՅՆԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ, Հեղինակ՝ Փրոֆ. Պյոթ Լեյնըրդ :
Թարգմանիչ՝ Սամուէլ Գ. Վարժապետեան : Գլին 8 դահ. :

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԻՐ ԲԺԻՇԿԸ : Հեղինակ՝ Ալեքսանդր
Էմպրուլ : Թարգմանիչ՝ Սամուէլ Գ. Վարժապետեան :
Գլին 8 $\frac{1}{2}$ դահ. :

Կը գտնուին Թարգմանչին սենեակը, Թիւ 16,
Պայպըլ Հատու, Ֆինճանճըլար Եօղուչու, Կ. պոլիս :
Նաև գրախաճառներու քով : 10-5

Ամերիկեան «Լոյս»-ի խմբագրապետը՝ Տիար
Միքայէլ Մինասեան կը փափաքի ծառայել իր
հայրենիքին կամ հողային և կամ մտային մշակու-
թեան, և կամ երկուքին միանգամայն :

1. Եթէ հայրենասէր մը գրամազուլուս մը տրա-
մտորելի ընէ, ինք պիտի պատրաստէ հողը պա-
րարտացնող, միջատասպան, և այլ բազմազան
թիւններ, որոնք զարկ մը պիտի տան զիւղա-
սնուսութեան բազմաթիւ ճիւղերուն :

2. Եթէ գոլէճ մը և կամ որեւիցէ գարձը ու-
սումնարան մը իր ծրագրին մէջ «Բնթացք Դաս-
տիարակութեան» մը կը դնէ, ինք յօժարակամ
պիտի ստանձնէ դաստիարակներ պատրաստելու
յատուկ այդ բաժինը՝ աւանդելով նաև դասեր —
և թէ ուղուի — հոգեբանութեան և իմաստասիրու-
թեան, որոնց մէջ իբր մասնագէտ ծանօթ է արդէն :

Աւելի մանրամասն տեղեկութեանց համար դի-
մել առ 2. Մ. ԱԼԷՆ, Պայպըլ Հատու :

ՄԵԶԻ ՂՐԿՈՒԱԾ ԳԻՐԳԵՐ

Ձերնահայ Բառքէրք. Պատկերազարդ, Իշխան Գու-
խտոն Լուսինեան : 31 պրակները հրապարակ ելան :
Բաժնեգինն է 20 ֆրանք, զաւառի համար 23,
ծախքը հրատարակչին վրայ : Կեդրոնատեղի Արծիւ
գրախաճառանոց, Պրակը 40 փարա տմէն գրախա-
ճառի և յրազրախաճառի քով :

Թէյի մեծ վաճառատուն, Կ. Պոլիս, Ճէլալ պէյ
խանին տակ :

Վաճառատունիս թէյերը ուղակի կը ներմուծ-
ուին Չինաստանէ, Սէյլանէ, Հնդկաստանէ, Ճա-
վայէ և Ճաբոնէ :

Ամենէն գժուարահաճներն իսկ կրնանք գոհա-
ցընել մեր թէյերը թարմութեամբ, հոտով ու
համով : Մանաւանդ վնասուցէք խառնուրդներն,
որ կը ծախենք մեծ ու փոքր քանակութեամբ և
ամենէն նպաստաւոր զիններով : Ձեր հիւրերուն փո-
խանակ մնասակար ոգելից ըմպելի հրամցնելու,
մեծարեցէք զանոնք օգտակար թէյերով :

Ուշադրութիւն մարքային : 47-52
Կ. Եափրաթեան Բ. Բառքուեան